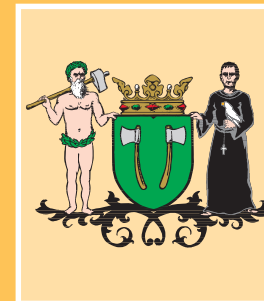

Jaargang 18 - nummer 1 - februari 2006

T i j d s c h r i f t

Historische Vereniging Gemeente Beilen

Drentse Pioniers

Gemeenteveldwachters in Beilen
(deel 2)

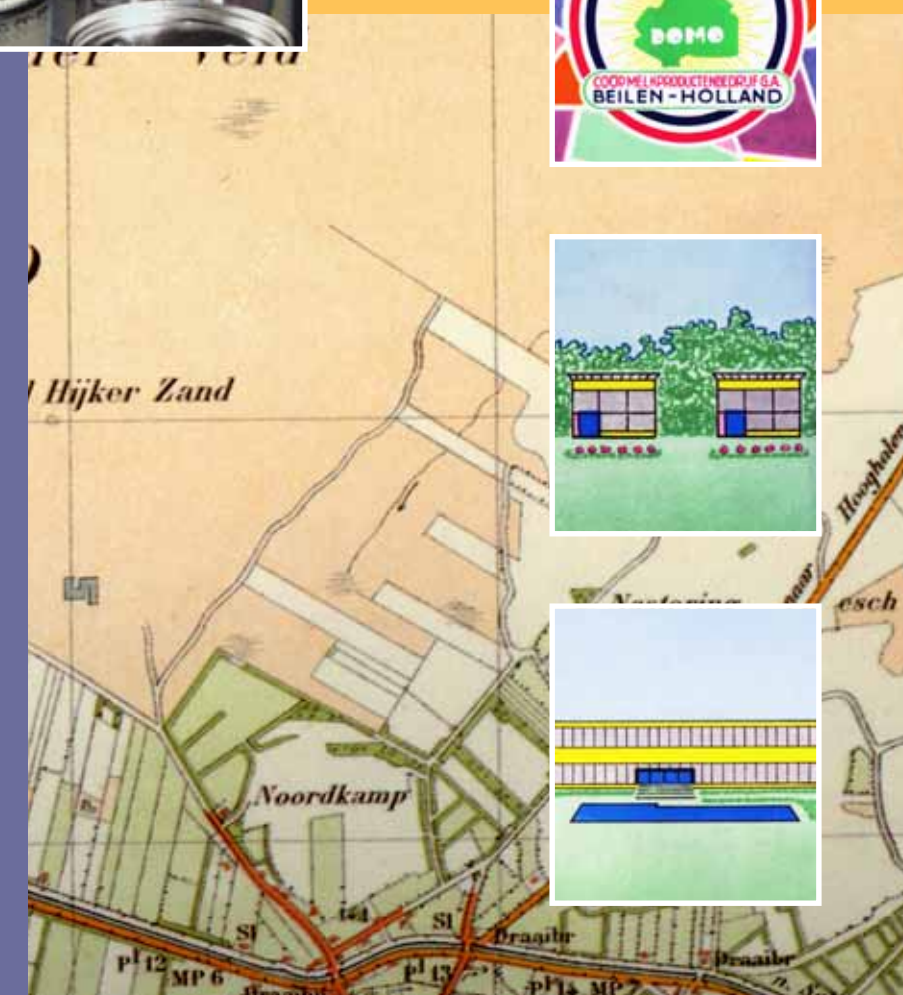
Het aanzien van Hijken (3)

Ontstaan en ontwikkeling van de
DOMO (deel 2)

Transportbedrijf Fransens

Eleveld's Bouwbedrijf

Jeugdclub Hooghalen

Kunstschilders in Midden-Drenthe (3)

Bloemen, olieverf op doek, 36×43, particuliere collectie

Jan Jurriën Moolhuizen
Jan Jurriën Moolhuizen was op 24 april 1900 te Beilen geboren. Hij overleed op 19 juni 1982 te Beilen. Hij was een zoon van Jan Moolhuizen, predikant van de Chr. Gereformeerde Gemeente van Beilen.
Jan Jurriën Moolhuizen woonde in Beilen op het adres Kruisstraat 6.
In 1925 woonde hij in Amsterdam. Hij werkte 's zomers in Egmond aan den Hoef en vanaf 1946 in de maanden april en mei, september en oktober in Frankrijk. Hij bezocht omstreeks 1925 een avondschool voor tekenen te Amsterdam en werkte op het atelier van W. Schuhmacher.
Moolhuizen schilderde, tekende en aquarelleerde veelal portretten, bloemen, figuren en stillevens naar de natuur, later schilderde hij voorname-lijk Hollandse en Franse landschappen. Sinds 1964 schilderde hij ook fantasieën, meestal met vogelmotieven.
Uit: *Lexicon Nederlandse Beeldende kunstenaars 1750-1950*, 71.
Schilders van Drenthe, Roel Sanders, Zuidwolde 2001, 160.

Foto's omslag voorzijde:

- Op de grote foto zijn verschillende melkproducten van de DOMO afgebeeld.
- Kaartfragment van de noordzijde van het Oranjekanaal bij Hijken omstreeks 1900.
- Kleine foto's vanaf boven:
 - vignet DOMO Beilen
 - woningen van de directeurs van de DOMO
 - kantoorgebouw van de DOMO

Inhoud:

- II **Kunstschilders in Midden-Drenthe (3)** - W. Bazuin-Brinkman
- 1-6 **Drentse Pioniers** - G. de Leeuw
- 7-12 **Veldwachters in Beilen (2)** - J. Maas
- 13-18 **Het aanzien van het dorp Hijken (3)**
 - W. Jonkers Bzn
- 19-24 **Ontstaan en ontwikkeling DOMO Beilen (2)** - J.S. Ijbema
- 25-27 **Transportbedrijf Fransens**
 - H. Martena
- 28-29 **Eleveld's bouwbedrijf**
 - H. Martena
- 30 **Jeugdclub Hooghalen**
 - F. Timmerman-Stevens
- 31-32 **Rectificaties en aanvullingen**
 - Redactie
- 33-34 **Schenkingen** - W. Bazuin-Brinkman
- 35-36 **Ledenvergadering** - Bestuur
- III **Zoas't west hef: de groei van de DOMO**

Adressen auteurs:

- W. Bazuin-Brinkman, Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen
- G. de Leeuw, De Etgaarde 20, 7861 BT Oosterhesselen
- J.A. Maas, Esdoornlaan 1, 9411 AT Beilen
- H. Martena, Schapendrift 109, 9411 BN Beilen
- F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D, 9414 AD Hooghalen

De auteurs J.S. Ijbema en W. Jonkers Bzn. zijn overleden.

Prijs: € 4,50

Hoofd- en eindredactie
vakature - hoofdredacteur
T.L. Kroes (eindredacteur), Hijkerweg 19, 9411 LS Beilen, tel. 0593-541581.
Redactie-leden
drs. R. Gerding, Lheebroek 29, 7991 PM Dwingeloo, tel. 0593-541844.
J. Hoogeveen-Zuidberg, Westeinde 23, 9415 PG Hijken, tel. 0593-524615.
H. Martena, Schapendrift 109, 9411 BN Beilen, tel. 0593-524623.
B. Oosting, Klatering 36, 9411 XH Beilen, tel. 0593-525897
F. Timmerman-Stevens, Smilderweg 2D, 9414 AD Hooghalen, tel. 0593-592251.

Bestuur
drs. G.J. Dijkstra (voorzitter), Pinksterbloem 42, 9411 CH Beilen, tel. 0593-541848.
W. Bazuin-Brinkman (secretaris), Volmachtenstraat 2, 9414 AL Hooghalen, tel. 0593-592657.
H.J. Vos (penningmeester), Oosteinde 12, 9415 PA Hijken, tel. 0593-523028.
G. Drenth-Barkhof (ledenadministrateur), Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.
E. Beuving, Pr. Bernhardstraat 1K, 9411 KH Beilen, tel. 0593-524382.
F. Biemold, Vonderkampen 136, 9411 RH Beilen, tel. 0593-524772.
H.L.G. Schuur, Nieuwe Es 10, 9418 PS Wijster, tel. 0593-562412.
J. Vrijs, Julianastraat 16, 9411 PL Beilen, tel. 0593-542351.

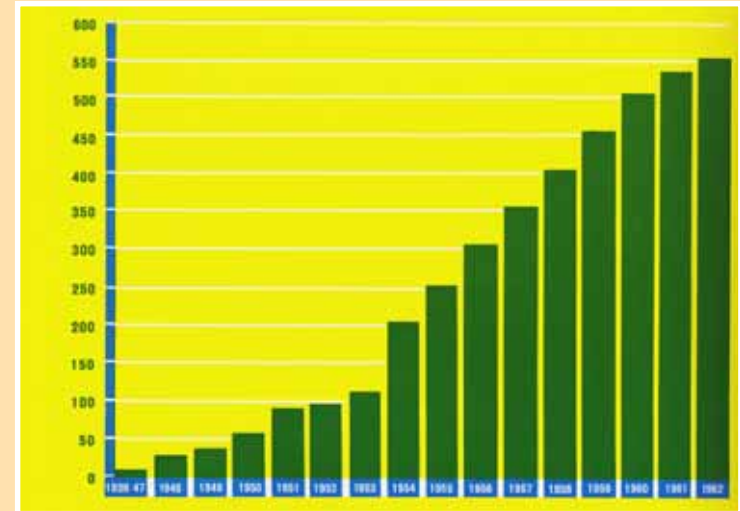
Lidmaatschap
Het lidmaatschap van de vereniging bedraagt € 15,-. Bankrekeningnummer: 3065.27.774 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen. Rekeningnummer Postbank: 3090700 t.n.v. Hist. Ver. Gem. Beilen.
Opgave lidmaatschap en ledenadministratie: G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.
Het opzeggen van een lidmaatschap dient SCHRIFTELIJK te geschieden bij G. Drenth-Barkhof voor 1 november. Voor alle informatie betreffende het tijdschrift: G. Drenth-Barkhof, Dahliastraat 20, 9411 GP Beilen, tel. 0593-524440.

Website
www.historischevereniginggemeentebeilen.nl

Copyright
Het overnemen van foto's en/of artikelen of delen daarvan is slechts toegestaan na verkregen schriftelijke toestemming van de eindredacteur.

Productie: Uitgeverij Drenthe
Vormgeving omslag: N'Design
ISSN-nummer: 1380-3301

Zoas't west hef: de groei van de DOMO

De groei van het aantal personeelsleden van de DOMO in de periode 1938-1962.

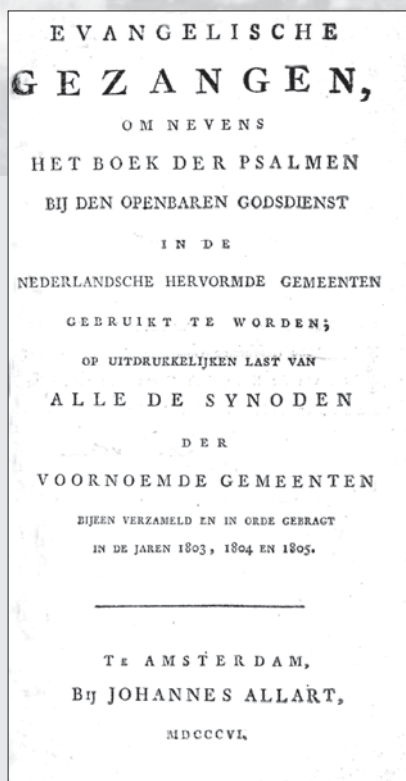
Bouwactiviteiten:

A: de voormalige coöp. zuivelfabr. te Beilen met woningen en schuur; B: verstuivingstoren I; C: direktiewoningen; D: ketelhuis, vergroot in 1950, later verder uitgebreid; E: kaasmakerij; F: laboratorium, gebouwd boven E; G: walsenpoeder machines; H: pakhuis, werkplaatsen en kantine; I: verstuivingstoren II; J: verstuivingstoren III; K: pakhuis; L: garage; M: kantoorgebouw; N: verstuivingstoren IV.

Bovenstaande gegevens zijn ontleend aan: Tj. Boijenga, 25 Jaar DOMO (1938-1963), 1962, 73, 83.

Drentse Pioniers

G de Leeuw

Titelblad van de Evangelische Gezangen, uitgegeven in 1806 en in gebruik vanaf 1 januari 1807.

In het midden van de negentiende eeuw zijn velen vanuit Drenthe naar Amerika geëmi-greerd, als gevolg van de slechte economi-sche omstandigheden.

Door de jaren heen is het beeld ontstaan dat alleen zogenaamde ‘Afgescheidenen’ naar de Nieuwe Wereld trokken, waar zij op meer godsdienstvrijheid hoopten, dan zij in hun vaderland ge-noten. Onderzoek heeft echter aangetoond, dat de ‘zucht naar vrijheid van godsdienst’ slechts bij een handjevol landverhuizers de doorslaggevende factor is geweest.¹

Het voorspel

Na de Franse overheersing stelde de nieuwe koning Willem I orde op zaken en benoemde ook een minister voor de eredienst. Het was secretaris en adviseur Jacobus Didericus Janssen van het Departement van Eredienst, die uitvoering gaf aan de rea-lisering van een algemene Nederlandse Hervormde Kerk, die van bovenaf werd bestuurd.

Eén van de veranderingen was de invoering van een nieuwe gezangenbundel. Daarnaast werd het zogenaamde onder-tekeningsformulier voor predikanten zodanig gewijzigd, dat in het vervolg menselijke meningen naast het gezag van de bijbel mogelijk waren. Op deze manier zou de eenheid bevorderd worden, omdat iedere stroming zich in de kerk thuis zou voelen, zo redeneerde men. Ook werd nu definitief de aloude naam ‘Gereformeerd’ voor de kerk ingeruild voor de ‘Nederlands Hervormde kerk’.

Ds. Hendrik de Cock uit Ulrum verweerde zich tegen de gewijzigde koers in de kerk, wat in 1834 uiteindelijk leidde tot zijn afscheiding. Het was het begin van een beweging die het hele land in beroering bracht. Ook de theologiestudent Albertus Christiaan van Raalte voegde zich - omdat hij niet tot de kansel werd toegelaten - bij de afgescheidenen.

Onwettige bijeenkomsten

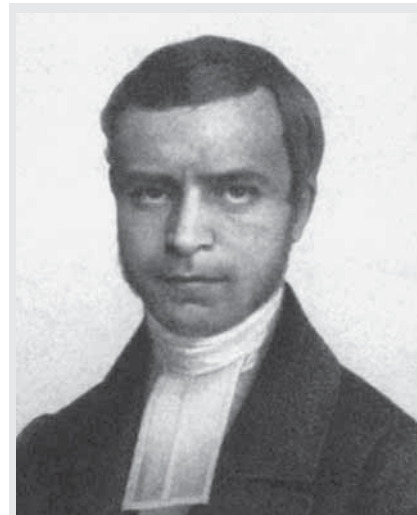
Het werd deze afgescheidenen erg moeilijk gemaakt om kerkdiensten te beleggen. Een oude wet van Napoleon werd door de overheid van stal gehaald, waarin werd bepaald, dat men geen bijeenkomsten mocht houden waar meer dan twintig personen bij aanwezig waren.

Toen men in schuren en kamers vervolgens toch bijeenkomsten hield, werd er regelmatig proces-verbaal opgemaakt van deze onwettige bijeenkomsten.

Het was overigens al jaren gewoonte om naast de kerkdiensten bijeenkomsten aan huis te organiseren. Deze bijbelstudieclubs noemde men 'oefeningen' of ook wel 'conventikels'.² Ze kregen echter door de kerkelijke moeilijkheden een ander karakter. De (vrijzinnige) preek van de dominee werd er bijvoorbeeld bekritiseerd. Ook waren de nieuwe gezangen, waarvan er van synodewege tenminste één per kerkdienst gezongen moest worden, onderwerp van bespreking. De Cock noemde deze gezangen 'minneliederen, geschikt om een valse leugenleer in te voeren en dienden om de gereformeerden al zingende van hun zaligmakende leer af te helpen'. Om de kritiek in te dammen probeerde men ook deze oefeningen - op grond van dezelfde Napoleontische wet - te verbieden.

Omstreeks 1841 werden de meeste afgescheiden kerken door de overheid erkend, mede omdat koning Willem II soepeler tegenover de afgescheidenen stond dan zijn vader. Het woord 'Gereformeerd' mochten ze echter (nog) niet voeren en daarom noemden zij zich de Christelijke Afgescheiden Gemeenten. Vanaf 1869 mocht dat wel en toen noemde men zich Christelijke Gereformeerde Kerken.

Tussen 1834 en 1892 (het jaar van de vereniging tussen 'afgescheidenen' en 'dolerenden') zijn er 36 kerken in Drenthe gesticht en 82 Drenten werden predikant in deze kerken. Onder hen waren Roelof Scheuning ten Have, Derk Tijs, Jacob Timmerman en Koert Timmerman uit de gemeente Beilen. Daaraan kunnen Jacob en Jan Schepers, beiden uit Hijken, nog worden toegevoegd. Zij werden later predikant in Amerika.

Ds. Hendrik de Cock (1801-1842)

Ds. Jan Schepers

Ds. Albertus Christiaan van Raalte (1811-1876)

Emigratie als oplossing

Er heerste in Nederland een algehele economische malaise, die vooral de minderbedeelden in de samenleving trof. De predikanten A. Brummelkamp en A.C. van Raalte meenden dat emigratie naar Amerika wel eens de oplossing voor arme afgescheidenen zou kunnen zijn. Zij richtten een vereniging op om landverhuizing in goede banen te leiden. Ook schreven zij een brochure waarin zij de voordelen en de vooroordelen beschreven betreffende de landverhuizing, getiteld: *Landverhuizing, of waarom bevorderen wij de volksverhuizingen wel naar Noord-Amerika en niet naar Java?*

Men had nog overwogen om een kolonie te stichten in Nederlands-Indië, zodat men onder het huis van Oranje zou blijven, maar dat bleek niet haalbaar. Daar regeerde de Gouverneur-Generaal als een 'despoot', waardoor de Afgescheidenen van de regen in de drup zouden komen, zo redeneerde men. Bovendien waren de reiskosten naar Indië veel hoger.

Deze landverhuizing staat bekend als de Van Raalte-trek³, omdat deze predikant had besloten om met de landverhuizers mee te gaan.

Onbegrip en ergernis

In kranten en boeken werd emigratie bekritiseerd, omdat volgens de schrijvers hier in Nederland werk genoeg was, maar deze Afgescheidenen wilden immers niet anders, zo vond men. Eén der schrijvers betoogde, dat alle Nederlanders toch gelijke rechten hadden 'en nu beweren die Christelijke Afgescheidenen nota bene dat er geen vrijheid van godsdienst is. Is 't wel geoorloofd, zich te bezondigen aan 't eenvoudige mensenverstand?' Misschien was het dan toch maar beter dat deze dwarsliggers het land verlieten en plaats maakten voor anderen om hun werk over te nemen.⁴

Afgescheidenen werden soms tot aan hun vertrek naar Amerika uitgejouwd. Jan Hendrik Stegink uit Borger schreef daar later over: 'Spotters hadden zich aan de steiger vergaderd, om al spottende ons uit de provincie te doen vertrekken'. En in Sleen werd o.a. de familie Lanning weggepest. Later schreef Hendrik Lanning vanuit Amerika⁵:

wat ons aangaat, wij wensen nooit ons voeten weer op den bodem te zetten van Neerland. Dan zult gij wel zeggen, wat mag het toch zijn. Ik verblijd mij hier als bij (wij?) het volk ontmoet dan word Gods naam niet gelasterd. Maar toen ik in Nederland woonde toen heerschen de knechten van de

Ds. Jacob Schepers

satanischen over ons. De ontvangers en die komiezen die ons tot den laatsten dag geplaagd hebben moest ik mijn ziel geweld aan doen. Ja, zij hebben ons vervolgt tot dat wij den loods aan boord hadden’.

Drentse landverhuizerskoorts

Vanuit Drenthe zijn er in die eerste 25 jaar tenminste 1321 personen vertrokken. Het gaat om 370 hoofden van gezinnen of alleenstaanden.

Op 9 februari 1847 werd begonnen met de bouw van de eerste blokhut in de bossen van de staat Michigan. Van de zes personen die als eerste ter plaatse waren kwamen er vijf uit Drenthe. Zij hadden passage kunnen boeken op dezelfde boot als de familie Van Raalte en waren op 24 september 1846 met de driemaster ‘Southener’ uit Rotterdam vertrokken. Deze ‘voorhoede’ bestond uit Evert Zagers (geboren in Grossring, Duitsland) en Egbert Frederiks, beiden afkomstig uit Noordbarge en verder Jan Laarman, Willem Notting en zijn vrouw Marregien Notting-van der Rijn, die vanuit Coevorden waren gekomen en tenslotte Jannes Lankheet uit Hellendoorn.

Koning uit Beilen

Door de Nederlandse overheid werden geen bijzondere eisen gesteld aan de landverhuizers. Er was slechts één uitzondering: zij die hun dienstplicht nog niet hadden vervuld, mochten Nederland niet verlaten. Zo gebeurde het dat de familie Koning uit Beilen op zoek ging naar een vervanger voor zoon Remmelt. Deze had zijn dienstplicht wel vervuld, maar was met ‘klein verlof’. Dat betekende, dat hij hoogstwaarschijnlijk alleen in 1847 nog voor een maand onder de wapenen zou kunnen worden geroepen, maar dat was geen reden om hem te laten gaan! Als reden om een ‘remplaçant’ naar voren te schuiven gaf de familie aan, dat vader Geert ziek was en Remmelt daarom de kost voor het gezin moest verdienen. Omdat de burgemeester kennelijk wist dat de werkelijke reden was gelegen in het feit dat de familie Koning van plan was te emigreren, maakte men het er voor het gezin niet gemakkelijker op. Wel moest de burgemeester aan de Gouverneur op diens vraag meedelen, dat Geert Koning in staat was om een remplaçant te betalen, omdat hij zijn boerderij had verkocht en nu als pachter op zijn eigen bedrijf werkte. De plotselinge verkoop was gebeurd om zonder zorgen naar Amerika te kunnen vertrekken. De vervanger voor de dienstplichtige Remmelt was volgens de familie nodig, omdat Remmelt thuis niet gemist kon worden vanwege de ‘vrij gevorderde leeftijd van beide, hem en zijne vrouw’. Toch was dat even later geen

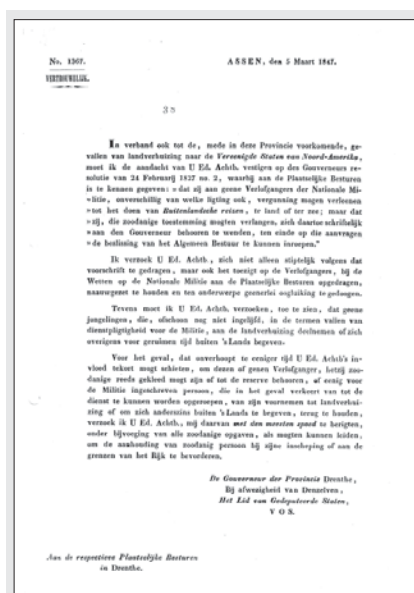

Egbert Frederiks (links) en Evert Zagers

De driemaster ‘Southener’

Aan verlofgangers was het verboden om zonder toestemming naar het buitenland te vertrekken.

reden om in Amerika een nieuw bestaan op te bouwen. Geert Koning was echter nog maar 57 jaar oud en was daarmee nog lang niet de oudste emigrant.

Drenthe in Michigan

Toen in de loop van 1847 een groot aantal de oversteek maakte en de weg naar ‘de stad Holland’ wist te vinden, ging men omzien naar een eigen stukje grond en ontstonden er kleine nederzettingen. Deze dorpjes kregen de namen van de plaats of de provincie waar men vandaan kwam, zoals Groningen, Vriesland, Overisel, Zeeland, Graafschap (naar de Grafschaft Bentheim in Duitsland) en ook Drenthe.

Ook ontstonden er al vrij gauw plaatselijke kerkjes.

In oktober 1851 ontving Drenthe zijn eerste predikant. Het was ds. Roelof Harm Smit uit Nieuwleusen. Er ontstonden echter onenigheden met hem en een groep Staphorsters, die deze Smit indertijd hadden aanbevolen. De Drenten hadden deze voordracht gesteund, omdat Smit van de ‘Drentse richting’ zou zijn, maar dat bleek niet het geval te zijn. Hij brak daarop met de kerk en voegde zich met tweederde van de gemeente bij de zogenaamde Schotse Kerk. De geslagen wonden waren zo diep, dat de Drenten en de Staphorsters zelfs hun eigen kerkhof hadden. In 1861 nam kandidaat Roelof Pieters het op hem uitgebrachte beroep aan.

Drentse pioniers

In de eerste 25 jaar, dus tussen 1846 en 1872 vertrokken er 1321 personen vanuit Drenthe naar Amerika (zie tabel hieronder). Vanuit de gemeenten Diever, Eelde, Gieten en Peize vertrok er in deze jaren niemand. Uit de gemeente Emmen vertrokken de meeste personen, terwijl de gemeente Dalen/Schoonebeek een goede tweede was.⁶ In de hier beschreven periode waren de emigranten uit deze dubbelgemeente bijna allemaal van Rooms-katholieke huize.

Drentse pioniers. In de periode 1846-1872 vertrokken:

Anloo	4	Assen	118	Beilen	127
Borger	33	Coevorden	54	Dalen/Schoonebeek	210
Dwingeloo	1	Emmen	237	Gasselte	5
Havelte	23	Hoogeveen	44	Meppel	18
Norg	15	Nijeveen	33	Odoorn	21
Oosterhesselen	6	Roden	4	Rolde	30
Ruinen	2	Ruinerwold	14	Sleen	86
Smilde	112	Vledder	1	Vries	16
Westerbork	61	De Wijk	3	Zuidlaren	27
Zuidwolde	6	Zweeloo	19	Totaal	1321

De redenen van vertrek waren voor de 370 'hoofden der gezinnen' als volgt: 24 'zuchtten' naar vrijheid van godsdienst, 237 zochten verbetering van hun bestaan, 69 gaven beide redenen op, 16 gingen om familieomstandigheden, 11 gingen niet alleen om de familie, maar zochten ook verbetering van bestaan, van 10 personen is de reden onbekend, 2 wilden verandering in hun leven en 1 persoon vluchtte het land uit, om zijn straf te ontlopen.

Van de hoofden der gezinnen behoorden 202 tot de Christelijke Afgescheiden Gemeente, 118 waren Nederlands Hervormd, 45 waren Rooms-katholiek, 2 behoorden tot de Lutherse Kerk, 1 was Joods en 2 waren Presbyteriaans Hervormd.

De meeste landverhuizers waren landbouwer van beroep, namelijk 114 personen en er vertrokken 100 arbeiders. Bij deze laatste categorie kan men echter ook de 22 voegen, die als 'knecht' geregistreerd stonden.

Conclusie

Het verhaal gaat, dat alleen maar gefrustreerde afgescheidenen in de 19de eeuw naar Amerika zijn geëmigreerd. Niets is echter minder waar. De zucht naar meer vrijheid van godsdienst heeft met 6,5 % maar een zeer bescheiden rol gespeeld, terwijl de combinatie 'brood en religie' ook maar 18,6 % scoorde. Het is bovendien nog maar de vraag welke van de twee redenen de doorslag heeft gegeven. Zij die alleen om het 'broodvraagstuk' naar Michigan trokken, vormen met 64,15 % een ruime meerderheid van bijna 2/3.

Men bedenke daarbij echter ook nog, dat de eerste lijst van landverhuizers de jaren 1845 tot en met 1847 beslaat. Begin 1848 was niet meer van iedereen bekend waarom men indertijd het land had verlaten. Er zal wel eens gegist en gegokt zijn.

Ook blijkt, dat bij het overschrijven van de plaatselijke lijsten door de ambtenaren te Assen er wel eens fouten werden gemaakt.

Afgescheidenen nemen met 54,5 % iets meer dan de helft in van het totale aantal landverhuizers. Wat betreft het aantal hoofden van gezinnen of alleenstaanden zijn er dus ongeveer evenveel landverhuizers van andere gezindten vertrokken.

Met deze 1321 personen hebben we nog niet alle landverhuizers uit deze jaren in kaart gebracht. Bij het raadplegen van de notulen van de diverse vergaderingen van kerkenraden blijkt, dat er personen naar Amerika zijn vertrokken zonder dat ze voorkomen op de 'staat van landverhuizers', en dat betekent, dat er - behalve de nu bekende - meer Drentse landverhuizers moeten zijn geweest.

Noten

- 1 Dit is een korte samenvatting van mijn boek *Wij, eenvoudige Drente lui*. Het beschrijft de eerste 25 jaren (1846-1872) van de landverhuizers uit Drenthe. Zie voor de landverhuizers die uit de gemeente Beilen kwamen: G. J. Dijkstra: *Emigratie naar Noord-Amerika (1847-1849)*, in *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, april en september 1995.
- 2 Bij 'oefeningen' lazzen 'leken' preken voor van de 'oude' schrijvers en in de 'conventikels' spraken de aanwezigen samen over de leer en het eigen geloofsleven.
- 3 Over de Van Raalte-trek heeft de auteur al vaker geschreven. Het meest bekend is *Emmen en de Van Raalte-trek*, een uitgave van de Historische Vereniging Zuidoost-Drenthe. Op 4 maart 2006 verschijnt zijn boek *Wij, eenvoudige Drentse lui*.
- 4 N.N. in *Drentsche Volksalmanak* 1847, 88-128.
- 5 Dat was op 12 oktober 1847.
- 6 Schoonebeek vormde met Dalen tussen 1811 en 1884 één burgerlijke gemeente.

Gemeenteveldwachters in Beilen deel 2

J. Maas

In 130 jaar kende de gemeente Beilen 21 gemeenteveldwachters. In dit nummer aandacht voor Johan Hendrik Lodewijk Dondorff en Willem Dondorff.

Het landgoed Ter Heyl waar Lodewijk Dondorff en zijn vader Wilhelm arbeider waren. Toen Wilhelm Dondorff daar werkte, woonde de weduwe barones De Lile-van Dedem in het huis. Na haar overlijden in 1815 erfde haar dochter uit een eerder huwelijk, barones Stoet tot Tveenijenhuisen, het landgoed. Zij en haar echtgenoot, baron Van Westerholt, waren Lodewijks werkgevers vóór hij naar Beilen kwam. Huize Ter Heyl werd in 1854 afgebroken. (Tekening uit collectie W.K. Dondorff, Ees.)

In de vorige aflevering was het verhaal te lezen van veldwachter Harm Timmer, die eerst als karspelsoldaat en vanaf eind 1812 als veldwachter in de gemeente Beilen werkzaam was. Een reorganisatie in 1830 van de politie in Drenthe betekende het einde van de loopbaan van Harm Timmer. In deze aflevering komen twee veldwachters met de naam Dondorff aan bod.

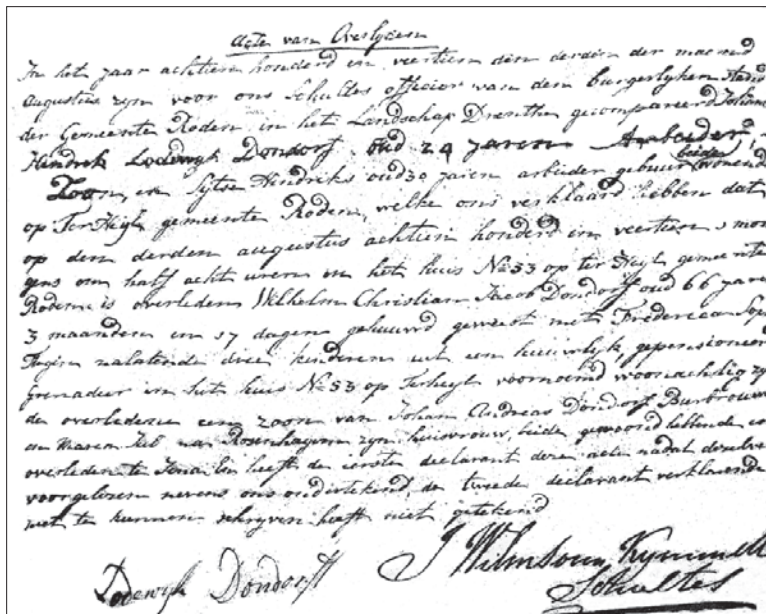
Lodewijk Dondorff

Johan Hendrik Lodewijk Dondorff was negenendertig jaar oud toen hij op 1 januari 1830 aantrad als veldwachter. Hij noemde zichzelf Lodewijk. Hij was in het Zuid-Hollandse Leiden geboren en later arbeider in Roden. Maar de Dondorffs kwamen oorspronkelijk uit de Duitse stad Jena, gelegen in het dal van de rivier de Saale. Daar pachtte de grootvader van de veldwachter een wijngaard en was er ook bierbrouwer. De vader van de nieuwe diender van Beilen had, misschien wel door armoede gedwongen, omdat de stad Jena en zijn ouders veel beproevingen hadden doorstaan, het avontuur gezocht als militair en was na veel omzwervingen als gepensioneerd grenadier in Ter Heyl bij Roden neergestreken.

Ter Heyl

Daar in Ter Heyl groeide de jonge Lodewijk op. In 1812 had

hij de leeftijd om te worden opgeroepen voor militaire dienst. Hij werd ingedeeld bij het 33^e regiment lichte infanterie in het leger van de Franse keizer Napoleon en trok op naar Rusland. Lopend legde Lodewijk de afstand tot Moskou af. Bij de smadelijke aftocht van Napoleons leger wist Lodewijk de overkant van de rivier de Berezina te bereiken door over de lijken van verdrinken militairen de oversteek te volbrengen. Hij deserteerde uit het leger en kwam als een van de weinigen behouden terug. Kort na zijn aankomst te Roden overleed zijn vader en een half jaar later ook zijn enige broer. Lodewijk werd kostwinner, totdat zijn moeder in 1818 hertrouwde. Toen Lodewijk kort daarop zelf in het huwelijk trad, was hij soldaat in dienst van de Nederlanden. Na zijn diensttijd werd hij weer arbeider op het landgoed Ter Heyl.

De door veldwachter Lodewijk Dondorff ondertekende akte van het overlijden van zijn vader, met daarin een stukje familiegeschiedenis.

Reorganisatie van de politie

De benoeming van Lodewijk Dondorff was een direct gevolg van een reorganisatie van de politie. De gouverneur van Drenthe, Mr. Petrus Hofstede, had voortvarend deze verandering van de handhaving van orde en gezag ter hand genomen.

De aanstellingseisen voor veldwachters waren aangescherpt. Men moest zich uitsluitend met politietaken bezighouden. De beloning werd op een redelijk peil gebracht en er kwam eenheid in kleding en bewapening. In Drenthe werden zeven brigades

De achterzijde van Huize Ter Heyl. (Tekening uit collectie W.K. Dondorff, Ees.)

Uit Pruisen

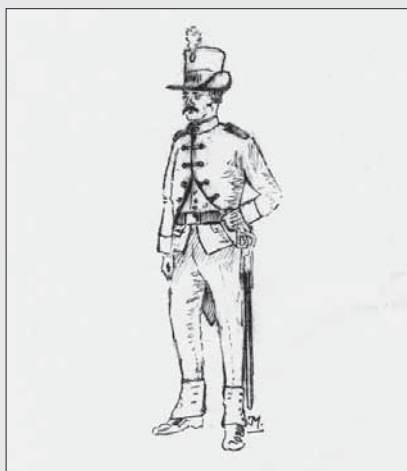
Hoe kwamen de Duitse Dondorffs in Nederland terecht?

Toen de Pruisische prinses Wilhelmina, de vrouw van stadhouder Willem V, op weg naar Den Haag in 1787 door een patriottisch vrijkorps te Goejanverwellesluis in Zuid-Holland werd aangehouden en uit Holland werd verwijderd, volgde er een gewapende Pruisische interventie. In dat Pruisische leger kwam Wilhelm Christiaan Jacob Dondorff, de vader van de latere veldwachter Lodewijk Dondorff, naar Nederland. Toen het onderdeel van Wilhelm in Leiden verbleef, werd daar in 1790 Lodewijk geboren. Het was in die tijd de gewoonte dat de echtgenotes van de militairen meetrokken met de eenheden van hun mannen. Via Willemstad in Noord-Brabant, waar succesvol strijd tegen de Fransen werd geleverd, kwam grenadier Wilhelm Dondorff in Groningen terecht. Daar werd zijn legeronderdeel in 1811 ontbonden. Hij zag kans arbeider op huize Ter Heyl onder Roden te worden en dat bleef hij tot zijn dood in augustus 1814.

Overzicht

Veldwachter Lodewijk Dondorff werd op 4 augustus 1790 in Leiden geboren als Johan Hendrik Lodewijk Dondorff. Hij was de zoon van Wilhelm Christiaan Jacob Dondorff en Fredrika Sophia Fugin. Hij huwde op 11 augustus 1820 met Jantje Duizendkonst en woonde met haar in Leek. Daar was in 1818 hun oudste zoon Willem geboren, die bij het huwelijk van zijn ouders werd 'gewettigd'. De andere kinderen werden in Roden geboren: Derk in 1820 (overleden in 1824), Frederika in 1822, Maaïke in 1824 en Derk in 1826. Lodewijk Dondorff was arbeider op huize Ter Heyl onder Roden toen hij op 1 januari 1830 tot veldwachter in Beilen werd benoemd. Hij overleed op 5 november 1842 in Beilen.

Reconstructie van het uniform van de Drentse veldwachter van 1830 tot ongeveer 1850.

Brief d.d. 19 juni 1830 van burgemeester Kymmell aan de Gouverneur van Drenthe over het krimpen van de kleding van veldwachter Lodewijk Dondorff.

van ongeveer vijf veldwachters ingesteld. Beilen viel onder de 5de brigade, waarover de brigadier-veldwachter Jan Pauwels Leyssenaar van Hoogeveen de scepter zwaaide. Al deze nieuwigheden werden geregeld in een provinciaal reglement, bekrachtigd door de koning. Enkele leden van Gedeputeerde Staten werden aangesteld om ter controle periodieke inspecties uit te voeren.

Gekrompen uniform

Bij het aantreden van veldwachter Lodewijk Dondorff en zijn andere collega's in Drenthe was er direct al een aantal problemen: de uniformen waren niet op tijd klaar en het schip waarmee de nieuwe wapens werden vervoerd, raakte op het IJsselmeer vast in het ijs vanwege langdurige, strenge vorst. Toen eindelijk in april 1830 de nieuwe kleding en bewapening waren verstrekt, bleken de uniformen na de eerste de beste regenbui aanmerkelijk te krimpen. De kleermaker moest er aan te pas komen om de boel weer een beetje passend te krijgen. Daarna bleek dat de nieuwe schoenen van inferieure kwaliteit waren, terwijl schoenen toch heel belangrijk waren, want een veldwachter maakte heel wat kilometers bij zijn surveillances door de gemeente.

Veldwachter Lodewijk Dondorff verdiende f. 220,--. Dat was meer dan zijn collega's op het platteland, die bijna allen f. 208,-- per jaar ontvingen.

Den geachte Wethouders beken
Van den 19 Junij jl. n. 19 heb ik de eer
te berichten dat de Jas van den veld-
wachter gekrompen is en hiernaar
te maken is geworden om over de
Rok op het. Buis gedragen te worden,
behoudende de overige kledingstuk-
ken bij vasthouding genoegzame
ruimte en Lijfde en geene ge-
breken aan de Stoffen de bewer-
king enz. ontziet

De Burgemeester van Beilen
Kymmell

Nieuwe burgemeester

Nog geen vijf maanden na zijn aantreden op 1 januari 1830 verliet de broodheer van de veldwachter, burgemeester Carsten, het toneel. Zijn opvolger werd mr. H.J. Kymmell. Deze liet al binnen twee weken weten dat er met hem niet te spotten viel. Veldwachter Dondorff werd door de eerste burger van Beilen onderhouden over zijn plichten ten aanzien van de 'gehele uitroeiing van de bedelarij', dit naar aanleiding van een algemene brief van de Gouverneur aan de burgemeesters van Drenthe over dit onderwerp.

Gedurende de vijf jaar dat Kymmell burgemeester van Beilen was, liet hij op politiegebied verder weinig van zich horen. Hij was voornamelijk afwezig, eerst door ziekte en daarna door in dienst te treden bij de Mobiele Drentsche Schutterij. Gedurende deze absentie van Kymmell kreeg de veldwachter te maken met de assessor (wethouder) Ten Have, die het burgemeestersambt waarnam.

De nieuwe Beiler politiemann stond bij de bevolking al snel bekend als de 'Lutherse' veldwachter Lodewijk, vanwege zijn geloofsovertuiging. De naam Dondorff werd in die tijd kennelijk niet gevoerd, want zijn zonen werden Willem Lodewijk en Derk Lodewijk genoemd. Uit de verslagen van de periodieke inspectie van de veldwachter bleek dat de waarnemend burgemeester Ten Have het niet zo nauw nam met de reglementen. 'De burgemeester schrijft de opdrachten niet in het zakboekje van de veldwachter', was in het verslag te lezen, 'bovendien laat hij de veldwachter brieven rondbrengen, hetgeen niet is toegestaan'. In één van de inspectierapporten stond ook nog te lezen dat de sabel van de veldwachter te Beilen te weinig zindelijk was gehouden.

Na het vertrek van burgemeester Kymmell in 1836 werd assessor Ten Have de nieuwe burgemeester van Beilen. Onder deze magistraat diende veldwachter Lodewijk Dondorff nog zes jaar. Dondorff werd in de zomer van 1842 ernstig ziek en op 52-jarige leeftijd overleed de politiemann, die zijn diensten altijd goed had waargenomen. Hij was bijna dertien jaar veldwachter van Beilen geweest en had onder drie burgemeesters gediend.

Willem Dondorff

De zoon van de in 1842 overleden veldwachter Lodewijk Dondorff wilde graag zijn vader opvolgen. Als aanbeveling schreef hij de gemeente dat hij een gezond en sterk lichaamsgestel had, dat hij goed kon marcheren en attent was bij alle gelegenheden. Willem Dondorff werd door het gemeentebestuur van Beilen het meest geschikt geacht om de nieuwe veldwachter

Uitrusting

Op 15 april 1830 werden aan veldwachter Lodewijk Dondorff de volgende kledingstukken, equipmentsstukken en wapenen uitgereikt: Kledingstukken:

- Een rok van grijs laken, groene omslagen en kraag.
- Een buis van dezelfde kleur, dezelfde omslagen en kraag.
- Twee lange broeken van grijs laken, het kruis en de binnenpijpen van zwart leder.
- Twee paren halve slobkousen van zwart laken.
- Een jas van grijs karsaai, met een groene kraag.

Equipmentsstukken:

- Twee stropdassen en een koperen gesp.
- Een ronde hoed, aan de ene zijde opgetoond, met een groene pluim en een groene band, waarop het woord 'Veldwagter' in zwarte letters.
- Een pet voor de dagelijkse dienst.
- Twee paar sterke schoenen.
- Een patroentas met lederen band.

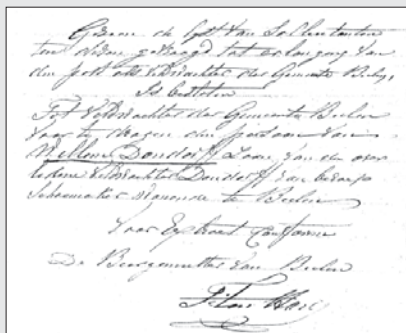
Wapenen:

- Een infanteriesabel met koppel van zwart effen leder.
- Een karabijn met bajonet, bandelier en bajonetschede.

Overzicht

Veldwachter Willem Dondorff werd geboren op 20 november 1818 in Leek als zoon van Johan Hendrik Lodewijk Dondorff en Jantje Derks Duizendkonst. Willem groeide op in Ter Heyl, gemeente Roden. In 1830 verhuisde hij naar Beilen omdat zijn vader daar tot veldwachter was benoemd. Hij werd schoenmaker, hoefde niet in militaire dienst en huwde op 23 april 1842 met Elsie Jans Kok uit Beilen. Al hun kinderen werden in Beilen geboren: Lodewijk in 1842, Jan in 1846, Jantje in 1849, Hellichje in 1852, Frederika in 1855 en Geesje in 1858. Willem Dondorff was van 5 november 1842 tot 18 augustus 1857 veldwachter in Beilen. Daarna werd hij opzichter der jacht en visserij en als zodanig onbezoldigd rijksveldwachter. Lange tijd was hij ook nachtwacht in Beilen. Gedurende de periode 1 maart 1879 tot 1 april 1879 viel hij nog eens in als gemeenteveldwachter.

Laatste deel tekst van het raadsbesluit van de gemeenteraad van Beilen d.d. 21 november 1843 over de benoeming van Willem Dondorff.

te worden. Tijdens de ziekte van zijn vader had hij al enkele maanden diens taken overgenomen en dat was goed bevallen. Het probleem was dat hij met zijn drieëntwintig jaren volgens de regels te jong was. Een veldwachter moest minstens vijftien-twintig lentes tellen. Daar werd wat op gevonden. De gemeenteraad stelde de jonge Dondorff op tijdelijke basis aan; dát mocht wel kennelijk. Zo werd Willem Dondorff op 5 november 1842 'provisioneel' veldwachter. Zijn salaris werd vastgesteld op f. 208,-- per jaar, plus vrije kleding. Zijn inkomen was dus twaalf gulden minder dan wat zijn vader had verdiend. Een opleiding bestond niet. Willem Dondorff trok het uniform van zijn vader aan, kreeg wat teksten van locale verordeningen van burgemeester Ten Have en legde de eed af. Dat was het. Hij kon direct beginnen met surveilleren. De kersverse politiemans was niet in militaire dienst geweest, maar had voordien het beroep van schoenmaker uitgeoefend. Kort voor zijn benoeming was hij met Elsie Kok getrouwd. Het jonge paar kon de verdiensten best gebruiken, want het salaris van een diender was vier gulden in de week en dat was veel meer dan kon worden verdiend met het vervaardigen en het repareren van de schoenen en laarzen van de burgerij van Beilen. Bij de benoeming van Willem Dondorff was bedongen dat hij zijn moeder financieel zou onderhouden. Zo voorkwam de gemeente dat de weduwe van de voormalige veldwachter voor ondersteuning bij de diaconie zou aankloppen. Maar de provincie stak daar een stokje voor en schreef: *'De Gouverneur maakt zwarigheid om zoodanige voorwaarde aan de gedane benoeming uitdrukkelijk te verbinden, doch vertrouwt, dat Dondorff als een regtgeaarde zoon steeds zijne moeder naar zijn vermogen zal ondersteunen en zal zorgen dat zij niet hare toevlugt tot de openbare liefdadigheid behoeft te nemen.'*

Definitieve aanstelling

De jeugdige veldwachter voldeed goed; men wilde hem graag behouden. Kort na zijn 25ste verjaardag werd Dondorff als nummer één door het gemeentebestuur bij de gouverneur, die over de benoeming ging, voorgedragen. Er waren tien sollicitanten. Op 27 november 1843 werd Willem Dondorff door de gouverneur definitief aangesteld als veldwachter in Beilen. Drie jaar later kwam er, als gevolg van het overlijden van Ten Have, een nieuwe burgemeester. De jonge jurist C.L. Kniphorst, een zoon van de voormalige burgemeester van Assen Gerrit Kniphorst, werd de eerste burger van Beilen. Hij trad aan in een crisistijd. In twee opeenvolgende jaren, 1845 en 1846, mislukten de aardappel- en de roggeoogst door ziekten in het gewas.

*Aangaande de aanstelling van een
nieuw veldwachter na H. A. J. in
de gemeente, draag ik W. de Kotte voor
dat persoon van Willem Dondorff.*

De voedselprijzen stegen enorm. Vooral de armen leden honger en in de steden stierven mensen door gebrek aan voedsel. Bedelarij en diefstal namen toe en gaven de veldwachter handen-vol werk. Er werd voor de wintermaanden daarom tijdelijk een assistent-veldwachter benoemd in de persoon van Roelof Bazuin. Een voordeel voor Dondorff was wel dat hij zijn inkomsten zag toenemen. Voor het transporteren van bedelaar-kolonisten naar Veenhuizen genoot hij een toelage van vijfenzeventig gulden per jaar. Gelukkig waren de oogsten van 1847 en 1848 overvloedig, anders was het leed niet te overzien geweest.

In 1849 en 1854 kreeg Drenthe ook nog te maken met cholera-epidemieën. De veldwachters moesten zorgdragen voor het verbranden van kleding en beddengoed van overleden patiënten. Ook de gemeente Beilen werd door de cholera-epidemie getroffen. Al met al was het een minder florissante periode waarin Willem Dondorff moest toezien op rust en orde in de gemeente Beilen. Bovendien was het een tijdvak van onvrede en onrust binnen de gemeente over het gezamenlijk verrichten van onderhoud aan wegen, voetpaden en stromen, de zogenaamde boerwerken. Iedere keer moest de veldwachter optreden tegen onwillige ingezetenen. Dondorff kreeg daarnaast te maken met verschillende burgemeesters. Kniphorst vertrok in 1850. Zijn opvolger H. Crull deed het slecht als burgemeester; hij bleef maar twee jaar. Burgemeester Oosting die hem opvolgde, vertrok na drie jaar, omdat hij notaris werd. In 1856 was Mr. G.W. baron de Vos van Steenwijk de eerste burger van Beilen geworden. Een jaar na diens aantreden hield veldwachter Dondorff het voor gezien. Hij vroeg en kreeg eervol ontslag per 18 augustus 1857. Bijna vijftien jaar was Willem Dondorff veldwachter in de gemeente Beilen geweest tot volle tevredenheid van zijn superieuren. 'Hij was ijverig en zeer geschikt', berichtten zij de gouverneur van Drenthe keer op keer. De oud-veldwachter werd landbouwer en daarbij opziener der jacht en visserij. Later, in 1869, werd hij bovendien nachtwacht in Beilen en De Paltz. Dat bleef hij bijna vijftientig jaar. In het voorjaar van 1879, toen Beilen even zonder veldwachter zat, trok hij nog voor enkele weken het veldwachters-uniform aan. Willem Dondorff overleed 75 jaar oud op 29 september 1894 in Beilen. Zijn echtgenote, Elsje Kok, stierf twaalf jaar later. Zij werd negentig jaar oud.

Fragment uit een brief van het gemeentebestuur van Beilen aan het provinciaal bestuur d.d. 22 februari 1879 over een tijdelijke waarneming van de politiedienst door oud-veldwachter Willem Dondorff, ingaande 1 maart 1879, toen er een nieuwe veldwachter moest worden gezocht.

Geraadpleegde literatuur:

H.M. Luning, *Gemeentepolitie Assen: Van kerspelsoldaat tot regio-agent*, Assen, 22.
G.J. Dijkstra e.a., *Gemeente Beilen 1811-1997*, Beilen, 1997, 3 t/m 5, 24, 31, 42, 94 en 98.
J. Bos e.a., *Huizen van stand*, Assen, 1989, 431 en 432.
J.A. Bornewasser e.a., *Winkler Prins Geschiedenis der Nederlanden, deel 3*, 15.

Geraadpleegde bronnen:

Drents Archief Assen: Archief gouverneur, toegangsnr. 0040, 23 november 1829 nr. 37, 31 juli 1830 nr. 6, 28 februari 1832 nr. 12, 24 mei 1832 nr. 4, 8 november 1842 nr. 7357, 27 november 1843 nr. 7770, 30 november 1843 nr. 7881, 20 mei 1853 nr. 1964, 21 april 1854 nr. 1451, 1 september 1857 nr. 2844 en 24 februari 1879 nr. 552.

Dank

De auteur dankt de heer W.K. Dondorff te Ees voor het beschikbaar stellen van genealogische en andere gegevens over zijn voorouders.

Het aanzien van het dorp Hijken (deel 3)

W. Jonkers Bzn.

Aaldert Zantinge vertelt andermaal aan de hand van aantekeningen van W. Jonkers Bzn. over het verleden van Hijken.

Bij het lezen van de tekst moeten wij steeds goed voor ogen houden, dat Jonkers niet de hedendaagse situatie beschrijft, maar die van omstreeks 1880. De in de tekst tussen haakjes geplaatste nummers verwijzen naar de nummers op de kaartjes en, indien mogelijk, naar de erbij behorende foto's.

Noot

- 1) Eerdere bijdragen van W. Jonkers Bzn./A. Zantinge verschenen in *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 14-4 (december 2002) en 15-1 (maart 2003).

In deel 2 van 'Het aanzien van het dorp Hijken'¹⁾ werd als laatste pand de woning van de broers Jan en Hendrik Popping genoemd. Daarbij werden twee foto's geplaatst: de oude boerderij van Popping, waarvoor een melkwagen stond met daarop Pieter Brouwer en Harm Haan. Op de foto in de linker kolom staat de schuur afgebeeld die bij deze boerderij hoorde. Intussen is de schuur afgebroken; de foto hieronder geeft de situatie in december 2005 weer (1).

Foto links: De boerderij van Roelof Koerts, Koors Roof (2). Latere bewoners waren: Jacob Nijmeijer, A. Tol, A. Hidding en J. Makken. Berend Sikken liet de boerderij afbreken. Op deze plek (foto onder) wonen nu in het huis links Jan Hogeweg en Alien Sikken. In de dubbele woning rechts vinden de families L. Schuring en O. Pomper onderdak.

Daarnaast aan de straat naar de brug (nu Dorpsstraat red.) woonde eerst Roelof Koerts of zooals hij dagelijks werd genoemd Koors Roof (2). Dan volgde Geert Vredeveld met zijn vrouw Egbertje Zuring. Men noemde hem Kasteleins Geert, waarom weet ik niet. In 1945 bij de bevrijding is dat huis in vlammen opgegaan (3).

Op de hoek bij 't kanaal woonde Waaïen Jobk, Job Schipper geheten. Die was bakker en had daarnaast ook nog een 'vergunning' (4).

Boven: Het Oranjekanaal met rechts het pand waar Waaïen Jobk zijn bakkerij en café had (4).

Foto onder: Het huidige dorpscafé.

De boerderij van Geert Vredeveld stond een eindje van de Dorpsstraat af (3). Ongeveer op deze plek vinden wij nu de voormalige winkel van Kramer, voorheen Datema (onder).

Foto boven: Op de plaats van de panden van Roelof en Wolter Smid bouwde de firma Wasse een nieuw pand.

Foto rechtsboven: Hier had Roelof Smid zijn grofsmederij. Later kwam hier smid Koops (5).

Verder langs het kanaal stonden nog twee huizen, bewoond door Wolter en Roelof Smid, waarschijnlijk broers. Roelof was grof- en hoefsmid (5). Later zijn ze naar Amerika vertrokken.

Dan komen we bij de tweede brug, daar woonde oude Battien, Bart Mulder. Hij was brugwachter en timmerman en werd later opgevolgd door zijn zoon Batties Geert. De brug wordt nog altijd Batties brug genoemd (6).

Nu gaan we met een sprong naar de derde brug, want daar tussen in stonden toen geen huizen. De bruggen waren alle drie klapbruggen tot 1897, toen zijn het draaibruggen geworden.

Bij de derde brug woonde Jan Oosterloo (7) en aan de overkant van de Schuringdijk woonde zijn broer Hendrik Oosterloo, de brugwachter (8).

Foto rechts: Op het midden van de foto heeft het huis van Batties Geert gestaan (6).

Foto onder: Na Jan Oosterloo (7) heeft Otte Tijms er jarenlang gewoond. De huidige bewoner is K. Hoek. Links op de achtergrond is de schuur van Hendrik Oosterloo nog te zien.

Foto rechtsonder: Otte Tijms repareert het dak van de boerderij waar voor hem Jan Oosterloo woonde (7).

Aan de overkant van het kanaal woonde Harm Raterink, die klompenmaker was. Later woonde er de familie Oosting, evenals nu nog (9).

Nu gaan we terug langs de noordkant van het kanaal en dan een eindje de Halerweg op (10). Waar nu G. Hegen woont; daar woonde toen Hendrik Schuring (bijnaam: Hendrik Helprig).

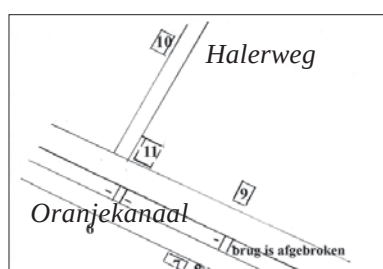

Foto linksboven: De achterzijde van het pand van Hendrik Oosterloo. (8) Links daarvan loopt de Schuringdijk naar het Oranjekanaal.

Foto geheel boven: De huidige situatie (8); rechts zien wij nog een deel van de Schuringdijk. Rechts daarvan woonde Jan Oosterloo (7). Foto boven: De boerderij van Oosting (9) anno 2005. Nu wordt de boerderij bewoond door de familie Bakxs.

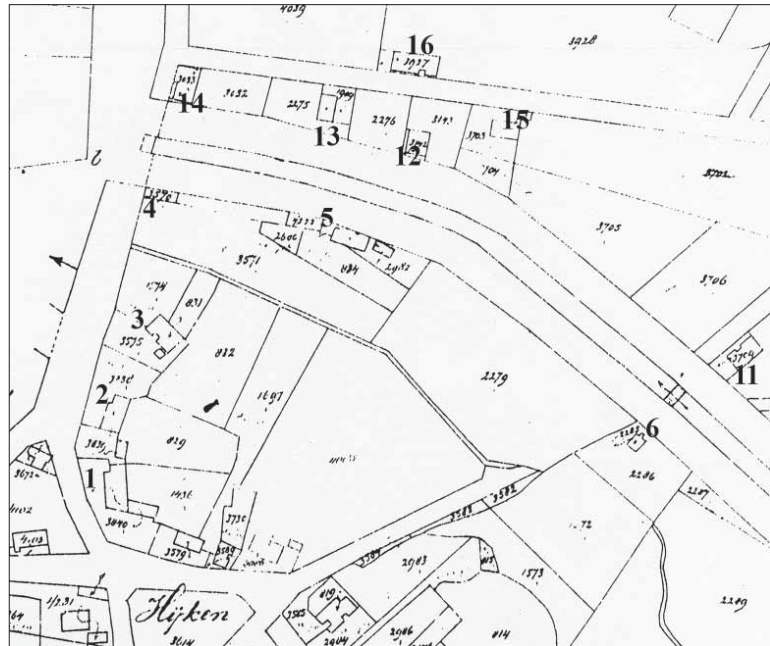
Foto linksmidden: De boerderij links op de achtergrond is die van de familie Oosting (9). Bij de bevrijding (1945) is deze in brand geschoten. In 1947 werd de boerderij herbouwd; hij werd toen bewoond door Aaldert en Sjoukje Oosting. De vrouw is Janna Tijms met haar dochtertje Grietje.

Foto links: Het boerderijtje waar Hendrik Schuring en G. Hegen woonden. Nu woont er de familie Snoek (10).

Hier woonden onder andere R. Smeenge, verscheidene molenaars en de familie Kalsbeek; nu woont er R. Aalders (11). Vroeger liep er een verharde weg voor de boerderij langs die vervolgens afboog langs de boerderij in de richting van de begraafplaats.

De boerderij van Jannes Doldersum (13). Willem Jonkers herinnerde zich de naam van de toenmalige bewoners niet meer. Voor Doldersum woonde Hilbert Oortwijn er.

Bij de brug waar nu R. Smeenge woont (11), daar woonden Jan Hilberts en Annegien. Later hebben er 'onderscheiden mulders' (molenaars) gewoond. De molen stond in de hoek waar de weg naar het kerkhof en de Noordkampsweg in elkaar liepen.

Wij gaan nu verder langs de noordkant van 't kanaal, en krijgen het huis waar grote Jan Huizing woonde en ook nog Hendrik van Putten. Later is het afgebroken (12). Hier zijn geen foto's van voorhanden. Even verder stond nog een huis (13), maar de bewoners herinner ik me niet meer.

Het huis op de hoek bij de eerste brug is ook een 'vergunning' in geweest, daar woonde Jan Zuring, later Jan Boer en A. Bazuin. Reeds tweemaal is dat huis afgebrand en weer herbouwd (14). Wij gaan nu rechtsaf (de Molenkamp) en krijgen dan twee huizen, één rechts (15) waar nu J. Geerts woont, daar heeft nog een mulder R. Gerding gewoond.

Foto rechts: Het huis bij de eerste brug (14) wordt nu bewoond door Wim Boelen (foto boven).

De eerste brug met het huis van de kruideniers Datema en Fennema (14)

Links in de boerderij van J. van Goor woonde Eisen Derk, ofwel Derk Stevens (16). Hij had van zijn eerste vrouw Jantje twee zoons: Kornelis en Eise en twee dochters Aaltje en Hendrikje. Van de tweede vrouw die Vroukje heette (had hij) drie zoons: Wille, Hendrik en Hendrik Jan. Kornelis is getrouwd met Geesje van R. Timmerman van Hooghalen en Eise met Lammigje Kuik van Laaghalen. Aaltje is in Diever getrouwd, Hendrik met de wed. Tijs in Beilen en Hendrik Jan met Riekje van R. Timmerman van Hooghalen.

Nu gaan wij de Noordkamp op, waar nu Hendrik Eising, 'de kluizenaar', woont (17), daar woonde toen diens grootvader Olde Rieksie, die de tiendaagse veldtocht meegemaakt heeft.

Verderop, waar nu A. Mulder woont, woonde Jan Scheper, een weduwnaar met dochter Rika en zoon Albert (18). Rika leed aan toevallen en is daarbij voorover in een plasje water gevallen en dood opgenomen. Na het overlijden van vader Scheper, is Albert bij Albert Scheper en Geesje in huis gekomen en met hen naar Amerika gegaan.

Naast Jan Scheper woonde Roelof Smeenge, die klompenmaker was (19). Meer huizen waren daar niet en we gaan terug naar de brugwachter Egbert Huisman die ook boer was.

Links: In de boerderij van Scheper (18) woont nu Henk Kalk. Rechts: In de woning van Roelof Smeenge (19) woont nu Jan Sipma.

De boerderij van J. van Goor waar Eisen Derk woonde (16). Rechts achter zien we de boerderij van R. Gerding, Jan Geerts en nu Harm Eising (15).

Waar eens de bouwvallige boerderij van Hendrik Eising stond (foto links 1), staat nu de woning van de familie Koopman.

Ontstaan en ontwikkeling van de DOMO - Beilen deel 2

J.S. IJbema

De zuivelfabriek in Beilen heet in de volksmond de DOMO. Oorspronkelijk was deze fabriek een kleine handkrachtfabriek, zoals er zovele in Drenthe zijn geweest.

Jan Sjoerd IJbema werd geboren te Eext op 30 september 1928. Hij overleed te Beilen op 13 juli 2005, kort nadat hij dit overzichtsartikel over de DOMO had voltooid. De redactie was daardoor niet in de gelegenheid met hem over de opmaak ervan te spreken. Er is besloten zijn tekst in de brede kolommen onveranderd af te drukken. In de smalle kolommen vindt u redactionele aanvullingen. Ook heeft de redactie voor illustraties gezorgd.

Dynamische ontwikkeling

Vooraf in de jaren 1950 – 1960 heeft een dynamische ontwikkeling van het bedrijf plaatsgevonden:

- De melkaanvoer bleef jaarlijks regelmatig stijgen.
- Het vrije leveringsrecht dat de fabrieken hadden, leidde er toe, dat de melkaanvoer bij de DOMO procentueel aanmerkelijk sneller toenam, dan bij de leden-fabrieken. Dit noopte het bedrijf regelmatig tot verdere uitbreiding van de verwerkingscapaciteit.
- De beide machines voor walsenmelkpoeder die de zuivelfabriek Beilen voorheen had gebouwd voor melkpoeder voor de chocolade-industrie bestemd, werden in 1954 met vier uitgebreid.
- Tevens werd in 1954 een tweede toren voor de bereiding van verstuivingsmelkpoeder opgeleverd. In 1959 volgde een derde toren en in 1962 een vierde.
- De verwerkingscapaciteit van het DOMO-bedrijf in Beilen steeg hierdoor tot ongeveer 600 ton melk per dag in 1957 en 1.1 miljoen ton per dag in 1962.
- Zoals reeds vermeld, liep in de jaren dertig door de opkomst van mengvoeders de teruglevering van ondermelk naar de veehouders sterk terug. Direct na de oorlog zag men een dergelijke ontwikkeling ook met betrekking tot de teruglevering

van wei door de kaasfabrieken. Dit werd nog extra gestimuleerd door de opkomst van de bussenreinigungsapparatuur, hetgeen de veehouders de mogelijkheid bood om de melkbussen gereinigd terug te ontvangen.

- Al spoedig werd de DOMO gevraagd deze wei ook op te nemen, zodat die kon worden verwerkt tot weibrokken voor de mengvoederindustrie en tot sprayweipoeder voor de kalvermelkindustrie.

Het zal duidelijk zijn, dat de zeer sterke uitbreiding van de melkpoeder- en weipoederproductie in die jaren van directie en medewerkers vaak grote inspanningen vroegen op vele terreinen. Afgezien van de voortdurende uitbreidingen en ook nieuwbouw, kan men hierbij denken aan:

- Deskundig productiepersoneel dat regelmatig moest worden aangetrokken of opgeleid.
- Een markt die moet worden gezocht en gevonden voor het grote aanbod van het product, zowel in de industriële als in de humane sector. Naast de binnenlandse markt werd in 1953 een exportafdeling opgezet. Deze exportafdeling richtte zich niet alleen op de industriële markt, zoals de chocolade- en biscuitindustrie in Europa, doch vooral ook op de export van melkpoeder in kleine blikken verpakt onder eigen merken voor de wereldmarkt. Er moest derhalve worden geïnvesteerd in verpakkinglijnen o.a. voor kleine blikken (de zogenaamde kleinverpakking).
- Reeds in 1962 had men al een export opgebouwd naar 45 landen.
- Er moest een goede technische dienst worden opgebouwd: een laboratorium voor kwaliteitsonderzoek en research.
- De energievoorziening moest regelmatig worden uitgebreid.

TBC-vrije melk

Doch niet alleen was de DOMO bezig met de voortdurende uitbreidingen van de productie en afzet van melkpoeder en weiprodukten. Doordat de DOMO in samenwerking met de Gezondheidsdienst voor Dieren in Drenthe reeds spoedig na

Foto's van boven naar beneden:

Het samengestroomde publiek bij de DOMO. Op de achtergrond het nog nieuwe gebouw van de openbare ULO. Hier zou later het hoofdkantoor van de DOMO verrijzen.

De Cadillac staat te wachten op de komst van koningin en prins. Het koninklijk paar heeft al in de auto plaatsgenomen. De koningin bekijkt de zojuist gekregen pop in Drents kostuum nog even. Burgemeester S.G. Römelingh bedankt met een diepe buiging het koninklijk gezelschap.

Deel 1 eindigde met het bezoek van H.M. koningin Juliana en Prins Bernhard aan de DOMO op 2 juni 1950. Toen het bezoek was afgelopen verlieten de koninklijke hoogheden het fabriekscomplex. De volgende foto's getuigen van deze gebeurtenis:

Vanaf 1949 werd door nieuwbouw de DOMO geregeld uitgebreid.

de oorlog in staat was om in Midden-Drenthe een groot aaneengesloten gebied vrij te maken van rundertuberculose, lukte het in 1951 om tezamen met de onderneming Sterovita in Amsterdam een voor de Drentse boeren zeer gunstig contract te verkrijgen voor de levering van tbc-vrije melk en melkproducten aan het Amerikaanse leger in Europa. Deze levering kon tot in de jaren zeventig, toen uiteindelijk bijna geheel West-Europa tbc-vrij was, worden voortgezet.

Overnames

Zoekend naar een verdere verbreding van het afzetpatroon voor de steeds toenemende melkaanvoer richtte men eveneens al in een vroeg stadium het oog op de afzet van consumptiemelk. In de stad Groningen was deze afzet sterk versnipperd over een viertal kleine bedrijven. In 1952 kon een van deze bedrijfjes, die in handen waren van een melkslijtersvereniging, worden overgenomen. In 1955 volgden drie andere, waarvan twee in de stad Groningen en een in Sappemeer. De gebouwen en apparatuur van al deze bedrijven waren sterk verouderd en het bleef enkele jaren moeilijk om er een bevredigende opbrengst voor de melk te realiseren. Nadat in 1960 ook nog de zuivelfabriek in Farnsum werd aangekocht die de consumptiemelkafzet in Delfzijl verzorgde, raakten bestuur en directie van de DOMO er steeds meer van overtuigd dat er voor de consumptiemelkafzet voor de stad Groningen en haar wijde omgeving een geheel nieuwe melkinrichting moest komen. Een besluit hier toe werd op 2 september 1962 door de ledenvergadering genomen en in het najaar van 1966 werd deze nieuwe en zeer moderne melkinrichting door prins Claus geopend.

De relatie met Friesland.

Reeds spoedig na de totstandkoming van het centrale bedrijf in Beilen, ontstond er een bepaald contact met de Coöperatieve Condensfabriek 'Friesland', een centraal bedrijf van de Friese Coöperatieve zuivelfabrieken. Dit contact vloeide ondermeer voort uit de reeds bovengenoemde gedachte bij directie en bestuur, dat men voor de toenemende melkaanvoer in het centrale bedrijf in Beilen of mogelijk elders, afzet in andere producten moest ontwikkelen. Naast de genoemde consumptiemelk en kaas, die al door vele DOMO-ledenfabrieken in de provincie werden geproduceerd, was dat bijvoorbeeld gecondenseerde melk als koffiemelk voor de binnenlandse markt en in kleinblikverpakking voor de overzeese markten.

Deze gedachte werd wat verdrongen door de contacten met

‘Friesland’, die in eerste instantie hebben geleid tot een overeenkomst waarin werd vastgelegd, dat de DOMO de afzet van Friese Vlag koffiemelk in het DOMO-werkgebied Drenthe en Groningen op zich zou nemen.

Opnieuw overnames

In 1956 werd deze samenwerking met ‘Friesland’ intensiever, toen de DOMO en ‘Friesland’ gezamenlijk de condensfabriek ‘De Ommelanden’ in Groningen overnamen. Deze grote coöperatieve fabriek, vlak buiten de stad Groningen, kwam door een slecht beheer en een langdurige staking in grote financiële moeilijkheden.

De bestaande coöperatie werd omgebouwd en kreeg drie leden, te weten: de ‘Friesland’, de ‘DOMO’ en een nieuwe coöperatieve vereniging, waarvan de ‘Ommelanden’-veehouders lid konden worden. In de jaren daarna werd de condensproductie van de Ommelanden verder uitgebreid, zodat ook de DOMO op deze wijze duidelijk in de condensindustrie kon participeren.

De intensieve samenwerking met de Coöperatieve Condensfabriek ‘Friesland’ ging ook daarna verder in 1957 met de stichting van een gezamenlijke frisdrankfabriek, te weten ‘Rivella’ in Wolvega en in 1958 met de bouw van een coöperatieve fabriek voor kalvermelkpoeders te Sloten (Fr.). Dit bedrijf maakte de bij alle veehouders bekende Sprayfo-opfokvoerders en Spraymes voor mestdoeleinden.

In de naoorlogse jaren ontstonden er als gevolg van de technologische ontwikkelingen in de zuivel mogelijkheden om uit magere melkpoeder en boterolie weer gecondenseerde melk, al dan niet met suiker, te produceren. Het werd daardoor aantrekkelijk om productiebedrijven in de grote overzeese markten te bouwen. Ook voor de Nederlandse condensindustrie die sterke marktposities hadden opgebouwd, vooral in het verre oosten,

Een tank wordt geplaatst.

Eigenlijk werd er altijd aan de DOMO gebouwd en verbouwd.

Elevels Bouwbedrijf heeft veel werk voor de DOMO verricht. Hier wordt beton in de bekisting gestort.

Onder: De DOMO in 1957

werd het interessant om naast de eigen export deze richting op te gaan. De ingrediënten voor deze overzeese productie konden veelal aantrekkelijk worden ingekocht in Nieuw-Zeeland en Australië. Het was op deze wijze beter mogelijk om via dit twee-sporenbeleid de merkenpositie te beschermen.

Nadat de 'Friesland' al voor deze richting had gekozen en bedrijven had gesticht in Maleisië en Nigeria, hebben de 'Friesland' en de 'DOMO' samen bedrijven opgezet in Thailand en Indonesië.

Fusie met 'Bedum'

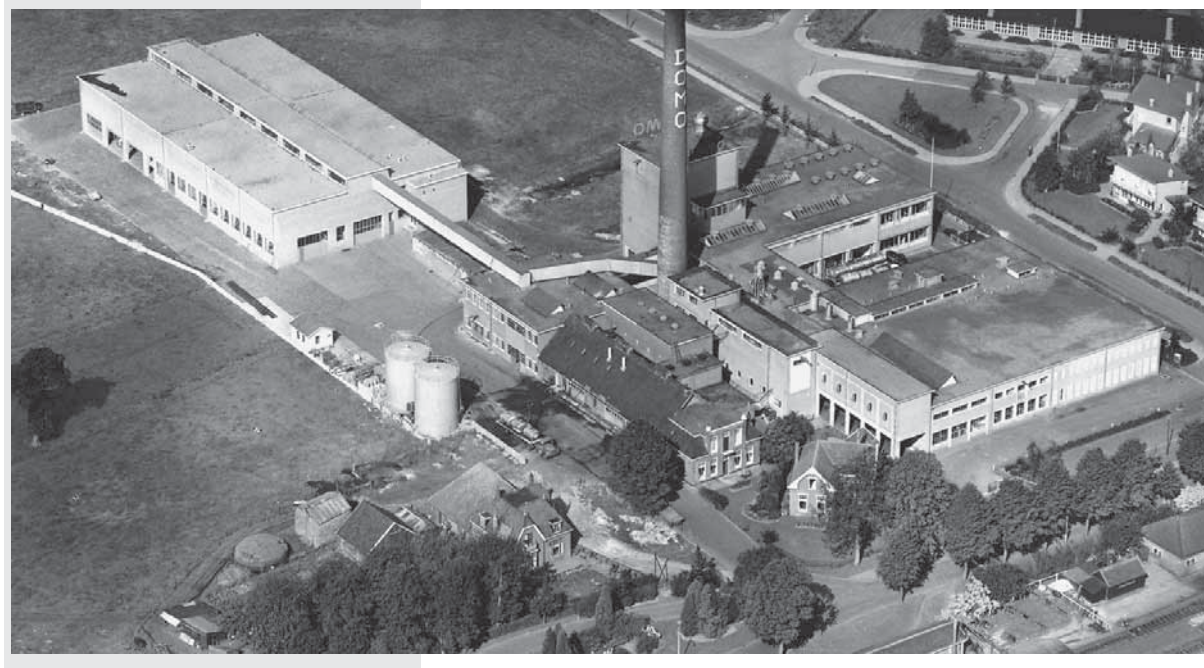
In 1964 fuseerde de DOMO met de grote coöperatieve zuivel-fabriek 'Bedum' en versterkte daarmee zijn positie in de wereldmarkt voor gesuikerde gecondenseerde melk en in de consumptiemelkafzet in Noord-Groningen. Bovendien beschikte 'Bedum' over een fabriek voor consumptie-ijs met afzet voornamelijk in de stad en provincie Groningen.

Met al deze ontwikkelingen naar buiten heeft de DOMO zijn positie als onderneming in de wereldzuivelmarkt sterk geprofileerd.

De ontwikkeling in Beilen

Het bovengenoemde liet onverlet de noodzaak om ook de steeds toenemende melk- en vooral weiaanvoer in het centrale bedrijf Beilen te kunnen opvangen en tot waarde te brengen.

Er werd krachtig gewerkt aan de uitbreiding van de afzet van

walsenmelkpoeder naar de Europese chocolade-industrie. Zowel kwalitatief als kwantitatief had het bedrijf een toonaangevende positie in deze sector in landen zoals België, Nederland, Zwitserland, Duitsland, Italië en Engeland. Ook de afzet van spraymelkpoeder en kleinverpakking onder merk werd krachtig bevorderd.

De weiverwerking

Als gevolg van de toenemende kaasproductie bij de ledenfabrieken in de provincie werd de weiaanvoer in Beilen steeds groter. Wei was tientallen jaren een restproduct bij de bereiding van kaas en had een minimale opbrengst in de veevoedersector. Toch bevatte wei zeer hoogwaardige eiwitten en melksuiker, waarmee ongetwijfeld een veel hogere weiopbrengst kon worden gerealiseerd.

De DOMO heeft aan het einde van de jaren zestig veel onderzoek gedaan, gesteund door het researchlaboratorium, om de zouten uit de wei te verwijderen en tevens om de resterende eiwitten en melksuiker te scheiden. Ontzoute weipoeder en eiwitrijk poeder kunnen als ingrediënt worden aangewend bij de bereiding van vloeibare en poedervormige babyvoedingen. Lactose gaat ook veel naar de farmaceutische industrie als drager van pillen.

Al deze ingrediënten worden in Beilen gemaakt en hebben sterk bijgedragen aan de opbrengst van wei. Ook het bekende 'Completa' voor de koffie is in de zeventiger jaren door de DOMO als eerste op de markt gebracht.

De stijgende melk- en weiaanvoer maakte in die tijd, mede door het toenemende aantal specialiteiten, een nieuwe uitbreiding van de verstuivingscapaciteit noodzakelijk. Deze vijfde grote droger, gebouwd voor volmelkpoeder, werd toen tot de grootste in de wereld gerekend.

Koninklijk

Sinds 1980 is de onderneming 'DOMO' opgegaan in een grote noordelijke samenwerking; in het begin van de jaren negentig gevolgd door een fusie met de oostelijke coöperatie 'Coberco'. Deze grote onderneming heeft per 1 januari 2005 het predikaat 'Koninklijk' gekregen en opereert vanaf die datum onder de naam 'Royal Friesland Foods'.

Als groot bedrijf voor gespecialiseerde poedervormige ingrediënten en eindproducten, zoals babyvoeding, in kleinverpakking onder merk, neemt het bedrijf in Beilen binnen de 'Koninklijke Friesland' een belangrijke plaats in.

J.S. Ijbema

Vervolg

Een aantal facetten van het ontstaan en de ontwikkeling van de DOMO-Beilen is in dit artikel slechts summier of geheel niet aan de orde gekomen. De redactie meent dat er zeker mensen zijn die door middel van het schrijven van aanvullende artikelen kunnen meehelpen het beeld van de DOMO Beilen verder te schetsen. Te denken valt bijvoorbeeld aan het productieproces dat te Beilen plaatsvond en het werk in het laboratorium. Foto's die hierbij als illustratie kunnen dienen zijn ook van harte welkom. Wie wil/willen deze uitdaging aannemen?

Neem s.v.p. contact op met een van de redactieleden.

Transportbedrijf Fransens

H. Martena

Veel Beilers verdienen hun brood bij de DOMO. Het transportbedrijf van de familie Fransens verzorgde een deel van het melktransport.

De tankwagen staat aan de Kanaalweg bij de garage geparkeerd.

Met één van de vroegere vrachtwagenchauffeurs haalden we oude herinneringen op. Het is Hester Derks-Fransens, destijds 18 jaar oud en als chauffeur van een vrachtwagen een unieke verschijning in Nederland.

Zelfstandig expediteur

“Mijn vader, Geert Fransens, woonde destijds in Wildervank en hij werkte als vrachtwagenchauffeur bij Pepping en Woltman in Gieten. In die jaren reden er veel kleine ondernemers voor de DOMO. Ook mijn vader is toen voor zichzelf begonnen als zelfstandig expediteur met één tankwagen. In de winter van 1961-1962 is het bedrijf vanuit Wildervank naar Beilen verhuisd. Aan de Kanaalweg werd een garage gebouwd en daar hebben we heel lang, tot 1987, een onderkomen gehad.

Ik had in die jaren een kantoorbaantje, maar dat was helemaal niets voor mij; ik werd er niet goed van. Toen ik 18 jaar werd, heb ik mijn vrachtwagenrijbewijs gehaald op een Opel Blitz vrachtwagentje en ik wilde vrachtwagenchauffeur worden, net als mijn vader. Ik heb eerst drie maanden met mijn vader meegereden en daarna ben ik alleen de weg opgegaan met een Scania truck met oplegger met daarin 20 ton melk.

Een flink werkgebied

Wij reden naar de melkfabrieken in Drenthe: Uffelte, Havelte, Wapse, Wapserveen, Diever, Smilde, Rogat, Ruinerwold, Ruinen, Noord Barge, Westerbork enzovoort. Bijna alle melkfabrieken in Drenthe waren toen al aangesloten bij de DOMO-organisatie. Ook reed ik naar het westen van het land. De DOMO had namelijk een exclusief contract met de Sterovita-melkfabrieken in Dordrecht en Breukelen. Sterovita leverde melk aan het Amerikaanse leger in Duitsland. Zij wilden alleen melk hebben die tbc-vrij was en dat was de Drentse DOMO-melk. Dat was toch wel heel bijzonder, want een veeteeltprovincie als

Een wondermooie foto

Hester Derks-Fransens: “De foto van de Scania tankwagen met daarboven dat prachtige propellervliegtuig is vermoedelijk tijdens één van die ritten naar Dordrecht gemaakt. Ik kreeg die foto geheel onverwacht thuisgestuurd door een onbekende fotograaf. Hij had de foto gemaakt toen ik stond te wachten bij het verkeersplein Oudenrijn. Toevallig kwam toen ook dat vliegtuig over en zijn we samen op de foto gezet.”

Zwaar werk

Hester Derks-Fransens: “Die oude vrachtwagens waren niet zo goed ingericht als de tegenwoordige. Ze hadden geen stuurbekrachtiging, slechte stoelen, geen kachels en slecht werkende ruitenwissers. Je moest hard aan dat grote stuur sjoeren om de wagen de bocht door te krijgen. Daarbij moest de chauffeur ook aandacht besteden aan het onderhoud van de wagen en de technische staat beoordelen. Het controleren van het oliepeil was dagelijkse kost. Op de foto op pagina 27 zie je mij dat doen, terwijl ik op de bumper van de Scania sta, die naast de DOMO-fabriek in Beilen staat.

Het schoonmaken van de melktank hoorde er ook bij. Ik klom dan met een bezem en een emmer zeepsop door het mangat en dan werd de tank aan de binnenkant helemaal schoon-geboend. Dat was een heel werk. De tankwanden werden nagespoeld met de tuinslang. Later werd dan gecontroleerd of de tank goed schoon was, want die Amerikanen waren doodsbang voor bacteriën.”

Met 18 jaar op een tankwagen

Hester Derks-Fransens, nu 63 jaar, kijkt in haar woning aan de Asserstraat in Beilen met zichtbaar genoeg op de tijd terug, dat zij als chauffeur op een grote tankwagen reed. Zij vertelt hierover de volgende anekdote: “Ik had nog niet zo gek lang mijn vrachtwagenrijbewijs en ik reed toen, vroeg in de ochtend, met een vriendin bij mij in de cabine van de Scania door de stad Groningen. Even later werden we buiten de stad in Eelde door de politie met loeiende sirenes tot stoppen gedwongen. Wat was het geval? In Groningen had een mevrouw, toen zij haar gordijnen opende, gezien dat twee meisjes in een tankwagen langs reden. Zij vertrouwde de zaak niet en dacht aan joyriding en had daarom direct de politie gebeld. Het was best uniek, een 18-jarig meisje als chauffeur op een tankwagen. Verschillende kranten hebben er toen zelfs over geschreven.”

Hester Fransens bij de vrachtwagen die zij bestuurde bij de DOMO in Beilen.

Friesland mocht geen melk leveren aan de Amerikanen. Wij hebben met veel plezier voor de DOMO gewerkt.

Man ontmoet

Tijdens één van die ritten heb ik mijn man leren kennen, Henk Derks uit Ruinerwold. Hij is later ook in het bedrijf gekomen en samen hebben wij, mijn ouders, mijn broer Geert, mijn man en ik het bedrijf verder uitgebouwd.

Omstreeks 1969/1970 is mijn vader gestopt met het rijden voor de DOMO. Het vervoer voor de DOMO kwam in handen van één bedrijf, Willem Woltman uit Gieten. ‘Fransens transport’ is toen verder gegaan met internationaal transport, het verhuren en vervoeren van afvalcontainers en het dealerschap van Volvo vrachtwagens.

We hebben heel veel werk gehad aan het vervoer van die grote gasbuizen voor de aanleg van het aardgasnet in heel Nederland. Ik zie nog steeds het beeld van mijn moeder terwijl ze ’s avonds laat aan de keukentafel zat te telefoneren om auto’s met chauffeurs voor de volgende dag in te huren. ‘Lange’ transporten, zoals scheepsmasten en ijzeren balken en stukgoed uit de haven van Delfzijl, het waren voor ons normale zaken die vervoerd werden. Met het transportgedeelte en de afvalcontainers zijn we in de loop van de jaren gestopt. Het accent kwam helemaal te liggen op het Volvo-dealerschap. In 1987 werd de nieuwe vestiging aan de Hanekampen geopend en daarna werden er filialen geopend in Veendam (1992) en Veenoord (1998). In 2002 is de zaak verkocht en draait nu onder de naam ‘Viking Trucks’.

Je kunt rustig stellen dat het vervoer van melk voor de DOMO de oorsprong van ‘Fransens transport’ is geweest. Die ene tankwagen was doorlopend op de weg, zeven dagen in de week. Onderweg losten de chauffeurs elkaar af.”

Eleveld's bouwbedrijf

Bouwbedrijf Eleveld bouwde 30 jaar lang bijna continue voor de zuivelgigant. Voormalig directeur-eigenaar Piet Eleveld (73) vertelt over zijn werkzaamheden.

H. Martena

Het eerste karwei

"In 1967 begon bouwbedrijf Eleveld voor de DOMO te werken. Het eerste karwei was de verbouwing van een melklokaal van 10 bij 10 meter. Daarin moesten wanden komen met nieuwe tegels en nieuw stucwerk. Eigenlijk wilden we wel meer voor de DOMO werken, want de opdrachten gingen steeds naar het bouwbedrijf Kolk uit Leeuwarden. Op advies van de bedrijfsleider Ruurd de Boer heb ik toen een afspraak gemaakt met K. de Boer, de hoofddirecteur van de DOMO. De Boer besliste niet direct; hij informeerde eerst over ons bouwbedrijf bij onze bestaande opdrachtgevers. Die informatie was kennelijk goed, want we mochten meedoen bij de inschrijving voor de bouw van een nieuwe melkontvangst. De door ons begrote bouwsom was ongeveer f. 680.000,--.

Andere inschrijvers waren erkende zuivelbouwers, zoals de bouwbedrijven Kolk uit Leeuwarden en Rustema uit Baflo, maar wij waren de laagste inschrijvers en kregen de opdracht. Dit was november 1967.

Goed gespeeld

Het ging niet altijd zo gemakkelijk. Ik herinner mij de verbouwing van de vacuümlokalen 7 en 8. De prijs had ik via een open begroting opgesteld in goed overleg en met instemming van de

Grootste opdracht

Onze grootste opdracht in Beilen was het poederpakhuis, een gebouw van 111 meter lang, 56 meter breed en 8 meter hoog. Wij werkten daaraan met 15 eigen mensen onder leiding van een uitvoerder. Daarnaast was er nog een toevoeging van onderaannemers met hun personeel, zoals ijzervlechters voor de bewapening en timmerlieden voor de bekisting, tegelzetters, loodgieters en schilders.

heer Dijkstra, de bouwkundige van de DOMO. We waren uitgekomen op een bedrag van, ik meen, f. 210.600. Ik werd toen gebeld door K. de Boer: “Je bent te duur met vacuümlokalen 7 en 8!”

“Waar baseert u dat op?” was mijn vraag. Hij antwoordde: “Op mijn eigen budget.” De Boer wilde korting en ik heb daarop overleg gehad met mijn broer Egbert. Wij besloten de DOMO een korting te geven van f. 600,--, zodat we op een rond bedrag uitkwamen. Die korting vond De Boer niet genoeg, ik kreeg van hem te horen: “Er zijn meer aannemers.” Toen kreeg ik het benauwd. Ik heb er zelfs een slapeloze nacht van gehad, maar de volgende dag kreeg ik gelukkig een telefoontje van Dijkstra met de boodschap: “Je moet direct komen. Je hebt het goed gespeeld, want ik moet je nu de opdracht geven!”

Ik wil hiermee aangeven dat er bij de DOMO wel degelijk op de centen werd gepast.

Wij hebben in Beilen bestaande gebouwen gerenoveerd en twee poedertorens en de vacuümlokalen 7 en 8 gebouwd. Ook wanneer er geen grote projecten waren, waren er altijd drie of vier mensen van ons aan het werk voor onderhoudswerkzaamheden op de DOMO.

Ook buiten Beilen

Ongeveer gelijktijdig met de bouw van de Beiler poederloods bouwden we in Bedum voor de DOMO een nieuwe kaasfabriek. De aanneemsom daarvan bedroeg f. 3.500.000,--. Op dat moment hadden we voor de DOMO en nog andere opdrachtgevers ongeveer 70 mensen aan het werk.

Ook werkte Elevelds bouwbedrijf voor de zuivelfabrieken van de DOMO in Marum, Groningen, Kolderveen en Ruinen.

Goed werk

Die opdrachten kregen we door goed werk te leveren, waardoor vertrouwen werd opgebouwd. Dat we veel goodwill hadden opgebouwd, bleek wel uit het feit dat we in Beilen soms een karwei uitvoerden zonder dat er een aanbesteding had plaatsgevonden. Veel werk werd ons opgedragen via een open begroting. Het was bijzonder dat een Beiler bouwbedrijf de bouwer was voor de DOMO. Onze toeleveranciers waren ‘grote jongens’ zoals dakdekker Smid en Hollander uit Hoogkerk, Alfa Laval voor het roestvrije staal, Nolte uit Groningen voor de elektriciteitswerken, Dijkstra schilders uit Oosterwolde en het stucadoorsbedrijf Jager uit Hooghalen. Elevelds bouwbedrijf was de hoofdaannemer en had de supervisie over al die onderaannemers. Het was bijzonder voor zo’n groot bedrijf als de DOMO te mogen werken.”

Jeugdclub Hooghalen

Mijn foto

F. Timmerman-Stevens

De Jeugdclub Hooghalen maakte in 1957 een reisje naar Hellendoorn. De volgende personen staan op de foto, steeds vanaf links:

Bovenste rij: Aaltje Hegen, Anna Koeling, onbekend, Anna Pomper en Anna Knorren.

Tweede rij van boven: Jantje Kuik, Trijntje Klatter, Jantje Popping en Albertje Lodewijks.

Derde rij: Corry van der Weide, Gerrit Jan Epping en Roelie Hoving.

Vierde rij: Sytske Abbing, Reint Nijdam, onbekend, Roelof Vrijs en Roelie Vrijs.

Vijfde rij: Hillie Hoving, Arend Nijland, onbekend, Otto Meijering en Jannie Kalsbeek.

Voorste rij: Wijnand van der Pol, Roelof Hagens, Jan Abbing, ? Evers, Jantje Koeling en Klaasje Monderman.

Wie kan over deze jeugdclub meer gegevens verstrekken?

Rectificaties en aanvullingen

Kleuterjuf in Hijken

In het artikel 'Kleuterjuf in Hijken' in het *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, jrg.17, nr.4, december 2005, staat op blz. 19 een foto van een groep kleuters uit het schooljaar 1966-1967. Het bleek niet mogelijk - na veel navraag - precies te zeggen wie op welke plaats staat. Misschien kunt u ons helpen. Overigens is de naam van één kleuter vergeten. Het jongetje midden op de trap is Albert Grevling.

In hetzelfde artikel staat op blz. 22 onderaan een foto van de officiële opening van de algemene kleuterschool. Vanaf links zitten de drie heren die het college van B & W destijds vormden. P.B. Boersma uit Velp schrijft ons: 'Uw bijschrift is niet juist. Links zit wethouder A.K. Mulder (VVD / uit Hooghalen), en aan de rechterzijde van de burgemeester zit mijn vader, wethouder A.A. Boersma (PvdA / Beilen). Mijn vader had als wethouder 'onderwijs' in zijn portefeuille en zal ongetwijfeld betrokken zijn geweest bij de bouw en inrichting van deze nieuwe school.'

Op bovenstaande foto zitten in de B & W-kamer van het gemeentehuis van Beilen: A.A. Boersma (rechts) en A.K. Mulder.

Auke Anne Boersma was van 1962-1966 en van 1969-1978 raadslid voor de PvdA. Hij werd op 5 juli 1910 geboren in de Friese gemeente Wijmbritseradeel en was administrateur van beroep.

Boersma was tijdens zijn wethouderschap (1970-1978) niet alleen een actief, maar ook een bereisd man. Als wethouder bekeek hij woningen in Rusland en Zweden.

Albert Klaas Mulder, hotelhouder/makelaar uit Hooghalen, was van 1958-1962 en van 1970-1978 wethouder in de gemeente Beilen. Van 1951 tot 1978 was hij voor de VVD raadslid. Mulder werd op 10 november 1905 in Leek geboren. In 1978 verliet hij de politiek. Bij zijn afscheid zei burgemeester P. de Noord, dat Mulder een man was, 'die het goede der aarde weet te genieten. Een man van weinig woorden, maar één die diep over de dingen nadacht'.

Zie: G.J. Dijkstra e.a., *Gemeente Beilen 1811-1997*, Beilen 1997, 243-245.

Chr. Landbouwschool Beilen

In hetzelfde tijdschrift als hiervoor genoemd, staat op blz.13 een foto van een kalverkeuring. Als vijfde van links wordt Wim Seubring genoemd. De voornaam is niet juist. De correcte naam is Roelof Seubring.

Harm Greving¹⁾

J.H. Wuestenenk

Ria Wuestenenk, dochter van J.H. Wuestenenk, over wie is geschreven in *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 17-3, september 2005, 2, heeft contact opgenomen met Femmie Timmerman voor een kleine aanvulling bij de kolom 'Godsdienstonderwijzer Wuestenenk'.

Zij vertelt, dat haar vader per brief is benoemd op 29 december 1913 als godsdienstonderwijzer te Beilen, ingaande 1 februari 1914. Zijn salaris bedroeg per jaar f. 700,-- plus f. 10,-- onkostenvergoeding. Hij is getrouwd op 18 mei 1922.

Wij, eenvoudige Drentse lui'

Op zaterdag 4 maart 2006 verschijnt 'Wij, eenvoudige Drentse lui' van Ger de Leeuw over de Drentse landverhuizers die tussen 1845 en 1872 naar Amerika emigreerden (Zie ook het artikel 'Drentse Pioniers' op de blz. 1 t/m 6 van dit tijdschrift.) Rond het boek wordt in het schoolgebouw van de CSG BEILEN, De Omloop 4 te Beilen een symposium over de landverhuizers gehouden. (zie ook p. 25 in *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen* van november 2005).

In de boekwinkel zal het boek 'Wij, eenvoudige Drentse lui' € 24,95 gaan kosten. Het boek is voor leden van de Historische Vereniging Gemeente Beilen tot 1 april 2006 verkrijgbaar voor € 23,50. Te bestellen bij: W. Bazuin-Brinkman (0593-592657).

Van Jan Hoegen ontvingen wij een foto uit het weekblad Panorama van 15 september 1950. Bijschrift: 'Te Assen speelden elf broers van de familie Greving (links) een thuiswedstrijd tegen de elf gebroeders Altenberg uit Sneek. De twaalf jaar oude Willem was de jongste speler en zijn broer Hendrik bleek met zijn vijfendertig jaar de oudste te zijn.'

Rechts naast zijn moeder staat Harm Greving (28 jaar oud).

Noot

- 1) Harm Greving (1922-1983), in: *Tijdschrift Historische Vereniging Gemeente Beilen*, 17-4, december 2005, 26-28.

Schenkeningen

W. Bazuin-Brinkman

De afgelopen maanden ontving de Historische Vereniging Gemeente Beilen van verscheidene personen schenkingen.

Foto's en kiezerslijsten

Van K. Hadders uit Baarn werd een foto van het 25-jarig ambtsjubileum van gemeentesecretaris Thalen (zie ook: *Wel bint dat?*, Beilen 1999, 2) en een foto van een bejaardenreis ontvangen. Verder ontvingen wij voor ons historisch archief kiezerslijsten van de gemeente Beilen van 1914-1917 en een geschreven verslag

Hieronder de foto van de bejaardenreis. Wie kan meer over deze foto vertellen?

van de brand van Beilen in 1820, dat J.M. van Kuyk uit Assen in 1904 opstelde.

Mutsen

Van mevr. Eising, Torenlaan 10 te Beilen ontving de vereniging kanten en katoenen mutsen.

Olieverfschilderij

In oktober 2005 ontving de vereniging van Henk Plenter van Museums Vledder een olieverfschilderij op paneel 40 bij 50 cm., voorstellende 'Dorpsgezicht', 'Vue de Village' van Victor Alphonse Remy van Beylen. De vraag van Plenter was of de Historische Vereniging Gemeente Beilen misschien kon achterhalen of er relatie was tussen Van Beylen en de plaatsnaam Beilen. Wie helpt ons aan meer gegevens over deze schilder? Weten wij meer over deze kunstschilder en het schilderij, dan zullen wij dit publiceren.

Beurtschipper Hein Holwerda

In december 2005 ontving de vereniging van Hein Holwerda verschillende documenten over beurtschipper Hein Holwerda. In overleg met hem en andere familieleden willen wij in deze jaargang een artikel over deze beurtschipper publiceren.

Foto's en kleding

Van de familie Eising (Sportlaan 37 te Beilen) ontving de vereniging verschillende foto's (zie de kolom hiernaast) en kledingstukken:

-een zwarte jurk en zwarte mantel met hoedje en een donkerblauwe jurk van Lefferdina Bos. Zij was gehuwd met Egbert Huisman, voormalig jachtopziener te Hooghalen en brugwachter te Hijken, zijn bijnaam was Ep-zolter. Deze bijnaam had hij te danken aan het feit, dat hij in biggen (zolders) handelde.

-een leren brandweerjas met pet van G. Eising uit Beilen
-een militair pak met pet van Gerrit Eising (zie foto hiernaast);
-twee zwarte kostuums en twee vesten anno 1900;
-een zwart kostuumjasje;
-twee jurken.

Verder ontvingen wij van de familie Eising het kostuum van rabbi Nathan Elzas. Over deze rabbi, die op 5 oktober 1942 vanuit Durchgangslager Westerbork op transport werd gesteld en enkele dagen later, 8 oktober 1942, in het vernietigingskamp Auschwitz werd vergast, zal in het volgend tijdschrift een artikel verschijnen. Wie heeft van deze rabbi een foto?

Landbouwvereniging Beilen

Van F. Hessels uit Klatering ontving de vereniging het niet volledige archief van de Landbouwvereniging Beilen. Deze vereniging werd in 1895 opgericht. Tot de archiefstukken behoren:

- een schrift met jaarverslagen, notulen e.d. over de periode 1895-1913
- een ledenregister over de periode 1915-1926
- financiële jaarverslagen uit de periode 1930-1941;
- een doos met verschillende kwitanties, brieven e.d.

Foto's van de DOMO

Enige jaren geleden heeft onze vereniging een groot aantal foto's van de DOMO van Janke Santing gekregen. Enkele hiervan zijn in dit tijdschrift opgenomen.

Militair Gerrit Eising, geboren op 23-10-1911 te Hijken. Hij heeft gewoond op de adressen Kerkstraat 6 en Berkenlaan 14. In 2006 verhuisde hij naar de Westeres. De foto is gemaakt te Aalsmeer.

Ledenvergadering Historische Vereniging Gemeente Beilen - 2006

Op dinsdag 14 maart 2006 wordt in het Wilhelmina-Zalencentrum te Beilen de jaarlijkse ledenvergadering gehouden, aanvang 19.30 uur.

Jaarverslag 2005

Activiteiten

Boeken

De Historische Vereniging Gemeente Beilen heeft het afgelopen jaar in samenwerking met de V.V. Beilen gewerkt aan de uitgave van een jubileumboek ter gelegenheid van het 75-jarig bestaan van de voetbalvereniging. Het boek werd op 17 juni 2005 gepresenteerd.

Het boek *Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950* is tot stand gekomen in samenwerking met zes oud-Indiëgangers en werd op 7 september 2005 gepresenteerd in het Wilhelmina-Zalencentrum. Vrijdag 9 en zaterdag 10 september 2005 was er gelegenheid om in het Roel Reijntjes Warkhuus een tentoonstelling over Indië-gangers te bezichtigen. Het boek *Beilers in Nederlands-Indië 1945-1950* is mede tot stand gekomen door subsidies van het SNS-fonds en het Prins Bernhard Cultuurfonds.

Kunst en Cultuur Vierdaagse Midden Drenthe

De Historische Vereniging heeft meegewerkt aan de Kunst en Cultuur Vierdaagse Midden-Drenthe op 10 en 11 juni 2005 en het Roel Reijntjes Warkhuus daarom opengesteld. Er was onder andere een expositie van schilderijen en boeken van Roel Reijntjes ingericht. Ook was er gelegenheid om voorstellingen bij te wonen van theatergroep 'De Ratel' van Amnesty Internationaal Nederland. De opkomst was echter enigszins teleurstellend.

Agenda

1. Opening
2. Vaststelling van de agenda
3. Vaststelling notulen ledenvergadering 8 februari 2005 te Beilen (ter vergadering)
4. Jaarverslag 2005 (ter vergadering)
5. Financieel jaarverslag 2005 (ter vergadering)
6. Verslag kascommissie (M. Nicolai en J. Brouwer)
7. Begroting 2006 (ter vergadering)
8. Benoeming kascommissie
9. Verkiezing bestuursleden:
Aftredend en herkiesbaar: Henk Vos en Elsius Beuving
Namen van tegenkandidaten kunnen tot een uur voor de vergadering worden ingediend bij de secretaris: 0593-592657.
10. Rondvraag
11. Sluiting

Na afloop van de vergadering zal S. van der Zee een lezing verzorgen over hunebedden in de gemeente Midden-Drenthe.

Lezingen-presentaties

Op 8 februari 2005 vertelde G.J. Dijkstra het verhaal 'De Oercreet'. Dit gedramatiseerde verhaal is geschreven naar aanleiding van de vondst van veenlijken bij Wijster in 1901. Bij het verhaal waren tekeningen, die waren gemaakt door H.L.G. Schuur. Hetzelfde verhaal is ook verteld tijdens de ledenvergadering van de Vereniging Dorpsbelangen Wijster.

Op 15 november verzorgde Ted Kroes een power-pointpresentatie met foto's van fotograaf Harm Hazenberg in het Wilhelmina-Zalencentrum. Deze avond trok veel belangstellenden en krijgt een vervolg.

Expositie

In het Roel Reijntjes Warkhuus waren op 2, 3, 9, 16 en 17 december vaktekeningen van Harm Greving en tekeningen van Herman Schuur behorende bij het verhaal 'De Oercreet' te bezichtigen. Ook was er tijdens de openingstijden gelegenheid om boeken van de historische vereniging voor een gereduceerde prijs, of restspullen (rommelmarkt) van Roel Reijntjes aan te schaffen.

Boekenverkoop

Bestuursleden hebben tijdens de boekenverkoopactie (drie halen, twee betalen) op 9 december 2005 op de kerstmarkt te Beilen gestaan. Er was op de openingsdagen van de expositie van de tekeningen van Greving en Schuur in het Roel Reijntjes Warkhuus en tijdens de Drentse boekenweek vanaf 2 november 2005 tot aan de kerst gelegenheid om boeken te kopen. Bij boekhandel Korving te Beilen liep ook deze boekenactie. Voorradige oude tijdschriften waren in deze periode voor de helft van de prijs te koop.

Tijdschriften

Vanaf december 2005 is het verzendklaarmaken van de tijdschriften uitbesteed aan Cewaco waar de tijdschriften geseald en verzonden worden. Na wat aanloopproblemen met de adressering worden de tijdschriften door de heren K. de Weerd en R. Speelman verder gedistribueerd. De bezorgers A. Japenga en W. Bakker zijn gestopt met het bezorgen van het tijdschrift. De historische vereniging is hun veel dank verschuldigd. Voor hen zijn H. Datema en de G. Reinink in de plaats gekomen.

Website

www.historischevereniginggemeentebeilen.nl

Ledenadministratie

De ledenadministratie van de vereniging is in handen van mevr. G. Drenth-Barkhof. Voor de ledenadministratie is een programma ontwikkeld door H. Honebeeke.

De boekenverkoop wordt door W. Bazuin-Brinkman verzorgd.

Inboedel

De inboedel is voor de brandverzekering opnieuw getaxeerd.

Aantal leden

In oktober 2005 bedroeg het ledenaantal 1523.

Redactie tijdschrift

T.L. Kroes (eindredacteur)

Redactieleden:

drs. R. Gerding,
J. Hoogeveen-Zuidberg,
H. Martena,
B. Oosting en
F. Timmerman-Stevens.

Bestuurssamenstelling

drs. G. J. Dijkstra (voorzitter),
W. Bazuin-Brinkman (secretaris),
H.J. Vos (penningmeester).

Bestuursleden:

H.L.G. Schuur,
E. Beuving,
F. Biemold,
G. Drenth-Barkhof en
J. Vrijs.

